Vilhelm Bergsøe

Hvem var han?

Bibliotek 1800

Vilhelm Bergsøe

Hvem var han?

Et livsbillede

eBibliotek 1800

2023

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Vilhelm Bergsøe: *Hvem var han?* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Vilhelm Bergsøe: *Hvem var han?* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal*

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

BY NC SA

1

Tæt og tung hang tågen hen over heden. Ikke en københavnsk gråtåges bløde slør. En skarp, salt, gulliggrå havgus, der bed sig gennem huden, mens den i drivende skyer, i væltende lag bølgede frem fra vest, snart sejrende, snart vigende, vekselvis dækkende og åbenbarende den vinterlige hedes klamme ensformighed. Bag ved denne tågerøg stod decembersolen, en bleg, gul tågeplet, der kastede et usikkert lys hen over den store, ujævne flade, som var ens i smudsiggrå kedsommelighed, undtagen hvor nogle sorte lyngtuer eller krogede egepurrer ragede op af driverne, som kors på en kirkegård.

Vejen gik, som den kunne bedst. Op over høje lyngbakker, frem gennem hulveje, og ned over lavninger, hvor side engflader stod skørfrosne med klingreis og brune rør, der sørgmodigt nikkede i vintervinden, men overalt var den sig selv lig: dybe, halvfrosne hjulspor, bundløse pytter og en mærkelig mangel på evne til at vide, hvor den ville hen. Ene sad jeg i den halvmugne postkaret, en så gammeldags, hårdpolstret og ubekvem tingest, at jeg særdeles vel forstod dens gnavne, halsstarrige knirken, og udenpå dinglede postillonen, en tvær, bredskåren jyde, i takt med vognens svingninger, tilsyneladende sovende, men dog givende agt på hver af de frosne faldgruber, hvormed vejen var oversået.

Pludselig begyndte tågen at lette. Det klare, grågule felt omkring solen tiltog i omfang, de drivende røgskyer blev tyndere, og lige som vi nåede bakkekammens højdepunkt, brød

den første solstråle tindrende igennem, spillede hen over sneen, og efterfulgtes snart af et bredt, lyseblåt bælte, der virkede oplivende som et begyndende forår. Var det lærkesang, jeg hørte, da jeg slog vinduet ned? Umuligt! Vi var jo lige ved jul, og dog lød der et væld af toner langt borte, så klare og klokkerene, så jublende og glade, som var det vårens første forkynder, der bragte sin kvidrende lovsang op mod den varmende forårssol. Sammenligningen kan synes noget sær, men den fjerne kimen forekom mig virkelig som fuglekvidder, og det varede noget, inden det gik op for mig, at lyden var klang af klokker langt ude over heden.

Atter nåede vi en bakkekam. Klangen kom nærmere, men den havde skiftet karakter. Hen over det store, solbelyste hedelandskab drog den sig med en sælsom højtidelighed gennem luften. Der var en stille alvor, en gribende dybde i disse dæmpede, alvorlige klokketoner, og midt på den jyske hede blev jeg grebet af en forunderlig vemod. Jeg havde hørt lignende toner, da jeg en vinteraften nærmede mig Firenze, men det var S. Maria Novellas klokker, nogle af de berømteste i hele Italien. At jeg nu, midt på den jyske hede, skulle høre toner, som førte min tanke så langt mod syd, var aldrig faldet mig ind. Det måtte da være, at disse klokker i deres middelalderlige støbning havde noget fælles i klangen, eller at de ringedes af en særegen, sympatetisk hånd, som en musiker, der spiller sit yndlingstema.

"Hvad ringer de for?" spurgte jeg med hovedet ud ad vinduet.

"A ved'et it!" svarede kusken flegmatisk.

Atter nåedes en bakkekam, den højeste, den sidste. Nedenfor lå byen, klar, solbelyst, med sine lave huse og røde tage, sine

rygende skorstene og sine små, bladløse haver. Jeg var faret så vidt omkring, så meget havde forandret sig både hjemme og ude – kun den lå, som om tidens hånd slet ikke havde berørt den. Hvert hus, hver have, hvert træ og hvert gærde stod, som det havde stået for fem år siden, da jeg sidst besøgte min ven og gamle skolekammerat, pastoren i den lille by bag hedebankerne.

Kun i en henseende syntes den forandret. Selv under meget ugunstige vejrforhold, kunne man i dens lange hovedgade dog opdage to, stundom tre indbyggere, men i dag var der, så langt mit øje rakte, ikke en levende sjæl at se, hverken på gaden eller inden for de små, solforbrændte ruder. I stor ensomhed rumlede postchaisen op til den skæve, bindingsværks gæstgivergård, der tillige tjente som posthus, og her mødte den anden mærkelighed mig. I stedet for den rødmossede, trivelige kælderpige, som sidst havde stillet sit smilende åsyn til skue under et kirsebærrødt tørklæde med gule borter, i stedet for den skrutryggede gårdskarl, som kom humpende med stigen, fulgt af den vrantne postmester, så jeg kun en mager hønsehund, der med fremstrakt pote forsøgte at skrabe malingen af døren, samtidig med, at den ved en langtrukken tuden tilkendegav det forbryderiske i denne bestræbelse.

Som bekendt er diligencedøre i almindelighed, men danske i særdeleshed, ikke skabte til at åbnes indvendig fra, og da kusken med hele den jyske naturs seje udholdenhed syntes at befinde sig overordentlig vel på bukken, forblev vi begge hver på sin plads, og under dette tonede klokkeklangen dæmpet, vemodigt, fyldende med et forunderligt alvor hvert øre,

undtagen min vens på trappen, som netop i denne klokkeklang fandt endnu en anledning til sine umusikalske bestræbelser.

Endelig hørtes træskotrampen i portrummet. Postgårdens uundværlige Niels kom til syne med den lige så uundværlige stige, begge noget mere affældige, noget mere slidte, om jeg tør bruge dette udtryk, men ellers ganske som for fem år tilbage.

"Hvad ringer man så svært for i dag, Niels?" spurgte jeg, efter at jeg i gæstestuen havde skilt mig ved de lådne overtræksstøvler og den tilsvarende pels.

"Ih, det er jo til begravelsen!" forklarede Niels.

"Det må da være en stor begravelse, siden man ser så få i byen?" frittede jeg.

"Ja, han var da den mest kendte mand her på egnen," bemærkede Niels, "så han må vel ha'e sig en rigtig fin begravelse."

"Den mest bekendte?" gentog jeg, ikke uden en vis uro. "Det er da ikke herredsfogeden?"

"På det lav! Nej, han var såmænd mere kendt end herredsfogeden selv, var han."

"Er det da doktoren?"

"Nej!" svarede Niels tøvende. "Han kan nok sla' andre ihjel, men selv er han forbandet sejlivet."

"Så er det vel købmand Mogensen? Han er jo den rigeste."

"Nej, ham er det heller inte," svarede Niels, halvt i døren.

"Men for pokker! Hvem er det da?" råbte jeg utålmodig. "Der er jo ikke flere, de kan begrave på den måde, uden præsten."

"Ja, De glemmer da Vorherre," svarede Niels med dyb overbevisning.

"Vorherre! – er du gal, Niels?"

"Nej, ikke så meget som visse andre, for det er da sikkert nok, at det er Vorherre, som er død."

"Men så hør dog!"

"Nej, jeg har ikke stunder nu. Alle de andres bæster står ovre i stalden, og Ole Larsens hingst har en farlig uvane. De kan jo spørge Ane om resten." Og med disse ord humpede Niels langsomt ud ad døren for at forsvinde mellem bæsterne.

Var der nu noget, som var utænkeligt i denne verden, så var det det, at Niels skulle kunne svare i gåder, eller endog blot gøre det svageste forsøg på at komme med ironiske talemåder. Han var, som alt, hvad der hørte postgården til, tvær og vranten, og kunne først ved afskeden løftes op til en vis grad af drikkepengelig forekommenhed, men han var sanddru, og når Niels sagde, at Vorherre var død, og at hele byen fulgte med til begravelsen, så måtte Vorherre være død og – Ane kunne fortælle mig resten.

Min næste opgave var altså at finde denne mysteriets nøgle, men hun var, som for resten de fleste nøgler på postgården, borte. Forgæves gik jeg fra gæstestuen til skænkestuen, fra skænkestuen til billardstuen, forgæves fortabte jeg mig i et lille kaos af små, fugtige spise-, pige- og karlekamre, forgæves ransagede jeg endog køkken og fadebur – Ane var og blev borte. Det var klart, at hun, som alle de andre, måtte være løbet med til begravelsen, og da jeg ikke hørte andet end bæsterne, som sloges ovre i stalden under en frugtesløs fredsmægling fra Niels' side, besluttede jeg selv at begive mig derud, fulgt af den sørgmodige hønsehund, som syntes at have fattet en vis forkærlighed for postgårdens eneste levende beboer.

Jeg siger med vilje "derud", for byens gamle kirkegård var nedlagt, og den ny lå i al sin tarvelighed oppe på en lyngbakke, kun et bøsseskud fra byens nordligste udkant. Jeg skød genvej gennem postgårdens have, kom ud i det såkaldte vænge med dets små forkrøblede birke, og allerede herfra kunne jeg se, at en stor og talrig menneskeforsamling bevægede sig oppe på kirkegården, som med sit hyldebeplantede stengærde og sorte, vindbøjede graner tegnede sig skarpt mod den klare, blå vinterhimmel. Jeg fremskyndede min gang og drejede ind på landevejen, hvor rækker af bøndervogne sagde mig, at man også vidt og bredt fra de omliggende sogne viste den afdøde en hædrende hyldest.

"Hvem er det, som bliver begravet?" spurgte jeg en lille pige, der med store, runde øjne stod fjernt fra nogle andre børn, der alle med de frysende hænder under forklæderne stirrede ind mod kirkegården, skønt gærdet betog dem enhver mulighed af at se.

Den lille stirrede på mig, sky og ængstelig, men da jeg gentog mit spørgsmål, brast hun i en krampagtig gråd, skjulte ansigtet i forklædet og udbrød hulkende: "Oh! Det er Vorherre, som er død!", og styrtede med dette udråb ind mellem de andre børn, som øjeblikkelig deltog i hendes klagesang.

Jeg blev underlig til mode. Der var i dette barns sorg noget så oprigtigt, så gribende, at jeg selv blev betaget derved, og ikke ville indlade mig med de andre småstakler, der frysende og hulkende stod langs kanten af vejen, for små til at komme ind, og dog større i deres sorg end de store, som færdedes derinde. Langsomt gik jeg hen imod kirkegårdslågen, lettede dens klinke næsten varligt op, og idet lågen drejede sig på sine rustne

hængsler, faldt det med en underlig, knugende magt på mit sind: "Hvad om Vorherre nu virkelig var død, og du var med mellem alverden, som fulgte universets store lig til jorden – hvad så?"

> Gestorben ist der Herr Gott oben,
> und unten ist der Teufel todt!

Det er jo nu til dags en modesag for uforsagte ånder, at forfægte disse Heines trøstesløse ord, men skulle de allerede have fundet vej til denne stille plet på heden? – Umuligt!

2

Kirkegården lå for mig, lille, og dog så stor i sin øde, vinterlige stilhed. Langt større syntes det mig, end da jeg sidst en enkelt gang havde besøgt den i sommerens fylde. Nu var et stort, snehvidt dødslagen spændt hen over den, dækkende unge og gamle, høje og ringe, forenende broderligt tue med tue, krans med krans, og over dette dødens store fællesbanner ringede de bladløse buske med deres fine rimklokker, dryssende hen over gravene en sølvregn med sagte, klingrende lyd når et enkelt vindpust fo'r gennem de forfrosne grene. Kun et sted så jeg den friske, sorte muld i to små volde, skellet mellem liv og død, tegne sig mod sneens hvidhed, og om denne åbne grav stod i andægtig stilhed et stort antal tavse, bøjede skikkelser, mens præstens røst klang tydeligere og tydeligere, alt som jeg nærmede mig stedet.

Jeg holder ikke af ligtaler. Der er få lejligheder, hvor en præst kan være uheldigere, og uheldigere stillet, men hvad jeg hørte her – skønt kun slutningen af talen – rørte mig dybt. Ikke fordi det var noget oratorisk mesterstykke, men fordi det blev sagt i sandhedens simple, inderlige sprog.

"I kaldte ham Vorherre, den lille Vorherre!" fortsatte præsten, just som jeg trådte til. "Ved I af, at der var en gudsbespottelse i disse ord? I har måske ikke tænkt derover, men der lå en bespottelse deri, mine venner, som jeg ved vil blive jer tilgivet, fordi I til denne betegnelse ikke knyttede noget ondt. Men der var en anden side ved denne mands liv, som I heller ikke

forstod, og som førte jer til at gribe fejl af det skabte og skaberen selv. Hvor ofte har jeg ikke set, at l, glemmende den rette Vorherre, gik til denne stakkel, når sygdom havde ramt enten jer selv, Jeres hustruer eller jeres børn? I troede da, at dette syge, hårdt prøvede menneske, som nu ligger stiv og kold for jer, kunne helbrede, således som vor frelser gjorde det hist i Galilæa, men heri tog I fejl, og i denne jeres overtro lå den anden gudsbespottelse, som jeg alt har berørt. Vel ved jeg, at ikke få på en forunderlig måde gik helbredede bort, og at de, som ikke gjorde det, på mange måder følte sig trøstede ved den kærlighed og ejendommelige mildhed, der som en solvarmende vårluft kunne være bredt ud over ham. Men jeg siger jer: Det var ikke ham, der helbredede, heller ikke ham, der trøstede. Han var selv sygest af jer alle, syg indtil døden. Han var ikke, som I kaldte ham, den lille Vorherre. Nej, han var den store, den evige Herres redskab. Et redskab kan være usselt og ringe, stundom endog foragtet og forsmået, og dog kan det i Herrens hånd udrette vidunderlige ting. Og således var det med ham. Fattigdom og ringe fødsel, så overvurdering af egne evner, senere miskendelse og hån på mange måder – alt dette havde brudt hans ånd og bragt ham i en tilstand, hvor et sådant menneske anses for jordisk fortabt, uden evne til at hjælpe eller trøste. Og dog hjalp han jer på en sådan måde, at den ofte forekom jer vidunderlig, dog trøstede han, som jeg mangen gang ikke har formået at trøste, for skønt hans ånd var som de blomster, der kun skyder hvide, vantrevne skud, fordi den tyngende sten stænger dem ude fra vårens sollys, så var han selv dog fuld af vårens varme, af kærlighedens liv. Midt i sit dybe, trøstesløse mørke elskede han solen, blomsterne og "de

lyse". Hvor mange af dem har han ikke reddet, og med hvilken ømhed, med hvilken altopofrende kærlighed vågede han over dem? Vi fandt ham en morgen, stiv og kold foran fattigmands dør – død lå han i sneen. Han havde givet sit liv hen af kærlighed. Med den svigtende livskrafts sidste varme havde han beseglet den pagt, der var mellem ham og de 'lyse'.

Lad os da, inden jorden lukker sig over ham, takke denne milde, kærlige og dog så ulykkelige ånd for hvad den har virket til velsignelse iblandt os! Lad os ikke glemme ham! – ja, lad os, i ret forståelse, endog mindes ham under det navn, som hans fødsel, hans ulykke og hans virken fremkaldte! Men lad os under dette dog bestandig huske på, at vi ikke må forveksle skaberen med det skabte, redskabet med den almægtige hånd, som ene formår at bruge det, for her ved denne grav, som i al livets gerning, skal vi huske det gamle ord: "*Gud alene æren*".

3

Jordpåkastelsen var endt. Den sidste forjættelse lyst over den døde. Det talrige følge, påfaldende mange kvinder deriblandt, forlod langsomt kirkegården, men jeg lagde fra mit tilbagetrukne standpunkt mærke til, at mange i al stilhed syslede ved graven, og ikke gik bort før de havde plukket et blad eller en blomst af de talrigt henlagte kranse. Nogle enkelte bønderkoner tog, til min forundring, endog lidt af det muld, der var blevet tilbage på brættet, og knyttede det i fligen af deres lommetørklæder. Endelig svandt det sidste par ud ad den sorte låge, alt blev stille, og jeg nærmede mig langsomt til denne grav, som nys havde samlet så mange, der nu spredtes til livets urolige gerning for at stræbe, arbejde, lide, og så til sidst dog stunde tilbage til denne lille, snebelagte plet, som engang skulle huse dem alle.

> I graven er der godt at bo,
> thi livets færd er stor uro,
> men graven gemmer freden,

havde jeg læst på en af de små tuer ved mine fødder. Det var kun tarvelige bonderim over en af de evige sandheder, men rimklokkerne ringede til denne tekst, vintervinden susede til den, og de visne græsstrå nikkede melankolske i takt dertil – jeg begyndte at fryse og at længes efter præstens hyggelige, gammeldags studereværelse, Han måtte jo kende denne grav og dens gåde.

Jeg kunne ikke gå forbi den. Det var ikke tom, almindelig nysgerrighed! Det var som noget drev mig. Jeg måtte op på jordvolden, ud på gangbrættet, og som de andre stirre ned i dette snævre, mørke dyb for at føje mit farvel til de manges, et farvel til en flygtende sjæl, til en ukendt.

"Han var selv sygest af jer alle, syg indtil døden," havde præsten sagt, og et blik ned i graven overbeviste mig om, at her havde en særling, for ikke at sige en afsindig, fundet sin sidste hvileplads. Kisten, ejendommelig i form, næsten som en båd med skrånende ruf, var ikke sort, men rødmalet, og på denne røde grund var der hist og her anbragt snit af forgyldte lister, messingstykker og stumper af spejlglas, ordnede i rosetter og indlæg, ikke uden symmetri, men på en vis grotesk måde, der mindede om et glarmesterskilt.

Det var især kistens låg, som drog min opmærksomhed på sig. Det var, i modsætning til siderne, egepoleret, havde form som et tag, og på begge de skrånende flader var der i en oval ramme indlagt noget, der ved første øjekast gjorde indtryk af et medusahoved. Nærmere beset, løste det sig imidlertid op til løvværk, til skyer, til bølger, og endelig kom jeg på det rene med, hvad det forestillede. På den ene side, en lynslået eg, omhvirvlet af tordenskyer. På den anden et oprørt hav, hvis bølger nåede himlen. Under egen lå en mand, dræbt af lynet. En dreng hang i dens grene. Op af bølgerne hævede sig en skikkelse, strækkende armene i vejret, som anråbte den om hjælp, og fra skyernes rand rakte drengeskikkelsen fra egen hænderne frelsende ned imod den. Disse fremstillinger var gjorte, vistnok ubehjælpsomme, hist og her endog så rå, men dog med en vis energisk dygtighed, som mindede om middelalderlig snitværk.

Dog var de ikke udskårne i træet selv, men syntes at bestå af en mængde enkelte stykker, der med uhyre tålmodighed mosaikmæssigt var føjede sammen, skønt man ikke kunne opdage hvorledes. De fire hjørner var atter prydede med de samme iøjnefaldende rosetter, ikke blot af forgyldning og spejlglas, men tillige med indblandede roser, udklippede af rødt klæde og fæstede til træet med guldsøm. Hvis det ikke havde været dødens alvorlige gemme, hvorpå disse skrigende forsiringer var anbragte, ville de have virket komisk. Nu derimod gjorde de et uhyggeligt indtryk af forfængelig intethed. Det var som om der på denne kiste havde arbejdet to modsatte naturer: En energisk, men uøvet kunstner og et naragtigt, forfængeligt barn, der tog pynten med sig overalt, endog i graven.

"Er den ikke vakker, den? – slig fik du vel aldrig se før, der du er fra?" klang pludselig en høj stemme bag ved mig. Ikke i det brede, lidt drævende jyske, men på dette syngende ravnorske, der i den dybe, vinterlige stilhed gjorde samme indtryk, som om en havde skreget op på en trompet.

Jeg vendte mig om. Foran mig stod en svær, lavstammet mand, hjulbenet, i blå kofte og med en rødskjoldet filthat på hovedet. Under den af langvarigt slid noget nedtrykte skygge glimtede et par spillende, mørkegrå øjne, og disse sad igen i et storslået, rødmosset ansigt, hvis træk i dette øjeblik fremviste et smil, så jovialt, så inderligt godmodigt, at stoltheden over kunstværket nede i graven kun skinnede over det som en bisol.

"Ja, er den ikke vakker, den?" gentog han, idet han i sin ivrighed trådte helt ud på gangbrættet, hvor han blottede sit hoved. "Jeg tænker, selv kongen får ikke slig vakker en, når han

går bort, og allenfals får han ikke lov at snitte den selv – nej, om han gør!"

Jeg kunne ikke undlade at slutte mig til denne opfattelse, men lod med den følge en svag hentydning til, at hvor "vakker" kisten end måtte være, så var den dog en del uden for de sømmelighedshensyn, man plejer at gøre gældende ved begravelser.

"Ja, de sagde så, de kloge folk i bygden," svarede han. "De sagde så, både prokuratoren og doktoren. Ja, var det herredsfogeden selv, så ville han lægge sten for ham i hans grav, og ikke give minde til, at han fik sin kisten der, som han har snittet hvert eneste bit. Men så dækkede jeg den med furu så tæt, at ikke en fingerplets fjæl blev at se, og så gik det til den kom i jorden, for så skulle den vel ses da? Han var sin egen mand, og skulle ikke have sin egen kiste, han? Jo, vist! Han, som var lige god med de gamle profeter!"

Jeg studsede ved denne slutning og spurgte: "Var han mormon?"

Manden stirrede hvast på mig. Det joviale udtryk i hans ansigt veg for en underlig blanding af vrede og forbavselse, dog mest det sidste. Han strøg det fyldige, men allerede stålgrå hår tilbage om ørene, satte hatten på, og mens han under koften fremdrog en sælskinds pose, mumlede han, mere til sig selv, end til mig: "Mormon? – ih, nej dog! Hvad slig springgås kan hitte på! Mormon? – nej, før havde han ædt sig levende, han?"

"Jeg har ikke kendt noget til ham. Jeg er fremmed her på egnen," skyndte jeg mig at forklare.

"Fremmed? Ja, slig karl må du vel være, siden du ikke kender ham der," svarede han og pegede ned på kisten med en

violinbue, som han drog ud af posen.

"Hvem var han?" spurgte jeg, noget overrasket ved disse musikalske tilberedelser.

"Nu skal du få høre, du!" svarede han og strøg sælskindsposen ned om en hardangerfele, som han satte til hagen. "Giv plads på brættet der! Jeg kunne let rage dig over ende: For jeg stryger stundom noget hårdt, skal jeg sige dig!"

"I vil da ikke spille på graven?" udbrød jeg, idet jeg veg pladsen for ham.

"Jo, det kunne næsten hænde, at det netop er det, jeg vil," svarede han. "Han tog sligt løfte af mig dengang, jeg spillede for ham sidste kvælden, og han skal få sin vilje, skal han, selv om –" Resten tabte sig i et langt, intonerende strøg på violinen.

Og nu tog han på at spille. Der kom nogle skærende vilde, næsten skrigende dissonanser, som våndede instrumentet sig i fødselsveer, som var det en begyndende kamp for noget, der skulle folde sig ud, have liv.

"Gal må han være!" mumlede jeg ved mig selv, og gik ned ad gangen.

Da klang der et par buestrøg – bløde, smeltende, forunderligt betagende. Jeg vendte mig om og blev stående. Han så mig ikke. Jeg var skjult af buskene. Da brød det med et frem: Jublende, lokkende, æggende, drillende slyngede tonerne sig i hinanden som var det legende børn, der tumlede sig i sollys mellem blomster. Tonerne drog mig. Jeg måtte ham nærmere. Jeg listede mig på tåspidserne fra busk til busk, skinsyg på sneen, som knitrede under mine fødder.

Han stod endnu midt over graven. Det store hoved bøjet ned over violinen, de grå lokker legende for vinden, af og til

trampende takten mod det udlagte bræt, og tåre trillede på tåre ned ad den vadmels kofte, og frosten forvandlede dem til perler, hvori vintersolen brød sig. Han var så fordybet, så indad optaget af sit spil, at han slet ikke så mig. Han lignede en søvngænger, hvis hele energi er vendt mod et eneste sjæleligt midtpunkt. Violinen var ikke længere det døde stykke træ med et par snoede tarmstrenge – det var et menneske, en ven, en åndelig frænde, og med ham talte han, med ham klagede han, med ham vandrede han om i mindernes dale.

Hvad var det, der gik gennem dette spil? Hvad var det, som drog mig nærmere og nærmere, som fik mig til at holde mit åndedrag tilbage som i angst? Lærkens jublende triller, bækkens sagte løb, vindens suk over heden, regnens fald og hjejlens ensomme klage – alt dette lod sig kende, snart kommende fra det fjerne, snart som stod jeg midt på heden selv. Men så kom begyndelsesdissonansen igen. Mørk, skærende vild lød den, som et sygt dyrs klage, som noget vanvittigt, der ikke ville forme sig sammen med det lovbundne, det harmoniske, og selv vred han sig under den som i krampe, trampede i brættet, og jeg måtte sande hans ord, at han stundom strøg noget hårdt, for strengene under stolen våndede sig sammen med de andre, det så ud som kunne felen briste under hans hånd.

Men når en slig paroksysmus var forbi, flød tonerne atter jævnt i deres leje, som en ilende elv, der samler sig efter fossens forfærdelige hvirvel. Gamle minder, gamle toner fra folkets dybeste liv dukkede op som strømperler, brast i solglans og løstes af nye. Så kom der en havbrusen, en tordenrullen – det knitrede gennem strengene som et lyn. Han var færdig, hævede hovedet – og opdagede mig.

"Var det ikke vakkert det?" spurgte han med et begejstringens lynglimt i de store, mørkegrå øjne. "Sligt gør jeg ikke hver dag! Men nu kan du sige, at du har hørt Gunnar Havk spille!"

Han stak atter felen i dens gemme, og skridtede med lange fjed ned ad kirkegårdsgangen uden at hilse. Tonerne sang endnu omkring mig som vårfugle, da jeg åbnede den lille låge og trådte ud på vejen. Der holdt distriktslægens vogn. Hippokrates fortolker, indbundet i en vældig pels, sad i sin magelige doktorstol, mens kusken havde travlt med at ordne noget ved seletøjet. Gunnar var alt over bakken og svandt som et punkt ud over heden.

"God dag, god dag! Hvad, pokker, skal vi se sanglærker ved juletid?" råbte doktoren og gjorde et fortvivlet forsøg på at klare en hilsen. "Hvad fanden vil De herovre? De har da ikke været med til begravelsen?"

"Jo, på en vis måde. Jeg gik tilfældigt herud. Hvem var han?"

"Han? Hvem? Gunnar Spillemand? Å, det er en halvtosset nordmand, som engang strandede herude på revlen. Så fik han nok af det våde, undtagen når han spiller til dans, for så kan han nok sejle endnu."

"Nej! Ham, den anden. Ham, de begravede!"

"Nå ham! – Vorherre mener De? – ja, han var gal. – Å, Jens, spænd mig den stang et hul frem. Den fjermer er så forbandet blød i munden. Ja, han var skrupgal. Det var hans og prokuratorens ulykke. Der kunne ellers være blevet en pæn arvesag for Jespersen! Han satte s'gu penge nok til på ham. To millioner og et gods i Polen – hvad siger De til det? Det bander ikke ved juletid! Men så døde as'net. Nå far vel! Jeg har

vaccination i Snøvlede kro, men i aften er jeg ganske til tjeneste. De tyrer jo nok en lille l'hombre? – ikke sandt?"

Og dermed kørte distriktslægen.

4

Langsomt vandrede jeg tilbage mod byen ad den vinterstille vej, hvor man nu ikke øjnede et menneske. Hvor tog alt sig dog småt, ja fattigt ud, og så – et gods i Polen? To millioner? Vorherre! Og nu Jespersen? Denne hule, snedige, alt beregnende prokurator, der ikke lagde en skilling ud uden at have en daler i vente. Havde han spekuleret i en gal, en vanvittig? Hvem var han? Hvem var han?

Da jeg gik forbi det lille, beskedne rådhus, et mat forsøg på at genoplive noget, der kunne forveksles med renæssance, fik jeg en militær hilsen. Det var byens eneste politibetjent, arrestforvarer og profos, forhenværende underofficer Buss, men det skal til ære for den offentlige orden siges, at denne byens bussemand, som doktoren skæmtende kaldte ham, sjældent havde andet at bestille end børste støvet af protokollerne og snavset af herredsfogedens støvler.

"Nå, Buss, hvordan går det?" spurgte jeg, idet jeg gengældte hans hilsen.

"Å jo, tak, mange tak! Ret snavs, om jeg så må sige. Ikke en sjæl i hullet, siden taterne var her ud på efteråret, men da havde vi også kasernen fuld. Ja, det havde vi."

"Så måtte Niels Dragon vel hjælpe Dem?"

"Nej, det måtte han ikke," svarede Buss sindigt. "Det havde da også været en dårlig hjælp, det."

"Å, hvorfor?"

"Jo, for han var død året i forvejen," svarede Buss med uforstyrrelig ro.

"Herregud! Af hvad?"

"Af militær tuberkulose, som det sig en brav soldat egner og anstår," svarede Buss. "Jeg fik også et lille rap af den, eller måske var det nok snarere, hvad doktoren kalder skifteritis. Men jeg holdt mig – til herredsfogedens tilfredshed."

"Er han deroppe?"

"Nej, han gik lige hjem fra begravelsen. Han kommer ikke på kontoret før om en times tid."

"Hvor kan det da være, at De er her i dag?"

"Jo, ser De, jeg arrangerer," svarede Buss med selvfølelse.

"Hvilket?"

"Ih, naturlig hele redeligheden – det vil da sige dokumenterne. Forstår sig, de gamle, dem på pergament, som vi havde liggende i herredsfogedens servante og den nederste kommodeskuffe. 'Alt, hvad der er med vokssegl og munkeskrift, stiller du op med ordentlighed,' sa'e han, 'ligesom sablerne på tøjhuset. Det øvrige kan du ampligere efter din egen forstandighed.' Ja, nu kan vi sagtens lave det. Vi har jo arvet."

"Nej virkelig! Hvem?"

"Ih, naturligvis Vorherre," svarede Buss belærende.

"Ja vel, Buss! To millioner og et gods i Polen – ikke sandt?"

"Dem kunne vi have haft, ja mænd kunne vi så," svarede Buss med uforstyrrelig ro, "når blot Vorherre havde laget den sag gelinde, og ikke ladet sig komfundere af ekstraordinære omstændigheder. Havde han holdt sin kondolance og taget det med besindighed, men han gik fra samlingen, skal jeg sige os, og så fik vi kun, hvad han havde gjort, dengang han var yngre

og havde blik for det hemmelighedsfulde og genstandenes symmetriske beskaffenhed."

"Hvad var da det?"

"Har De ikke set det?" spurgte Buss med synlig overraskelse. "Det har såmænd været udstillet lige siden den dag han døde, og det har været taget i besigtigelse af hver evige sjæl her i byen, som da ikke er så underligt, siden det var hans malheurs hovedværk, udarbejdet med finesse, men uden sigte på det kunstnérige, som herredsfogeden siger, hvorfor det kun blev til en malice for os alle. Vil De se det?"

Jeg takkede, og Buss arbejdede sig langsomt op ad den stejle trappe, der førte til rådstuesalen, som foruden at være et retfærdighedens opholdssted, en gang om vinteren indviedes til dansens genier. Den øvrige del af året stod den tom, tom i ordets egentligste forstand, for med undtagelse af en rødrusten kakkelovn havde jeg aldrig set andet end fire oliemalede vægge.

"Se der!" sagde Buss, idet han patetisk slog ud med højre hånd og rettede sig med militær anstand.

I midten af salen stod et lille skævbenet bord med nogle støvede pergamentruller, falmede silkebånd og revnede vokssegl. Bag ved det kom et par højryggede stole, men bagest i den halvskumring, der altid beherskede dette parti af salen, ragede et mærkeligt skrummel op, højt, stort, udbuget – halvt kirke, halvt pagode, halvt ægyptisk, halvt – Gud ved hvad – en prøveklud på alle stilarter, halvt i alt, og helt i intet, undtagen i symmetri, for denne var gennemført til de mindste småting på en ængstelig, næsten pinagtig måde.

"Er det ikke skønt, så er det stort, og et udmærket antikvariumsskab, såsom et møl ikke kan gå gennem tre

tommer palisander", forklarede Buss. "Herredsfogeden siger, at det er skabt til tidernes historie, desformedelst at det kan rumme en evighed af, hvad der foregår her i byen, men egentlig mente nok Vorherre, at det mest var gjort til statspapirernes opretholdelse under vanskelige tidsforhold, såsom når fjenden havde besat hovedstaden og banken ikke var sikker – forstår sig, dersom det var blevet i København, hvor de jo har de rigtige statspapirer. For nu skal De se, hvad herredsfogeden kalder den rene genialitet i sit udslag på det hemmelighedsfulde af det indvendiges gennemførelse."

Her kom det Buss noget på tværs, at han havde glemt nøglerne, og mens hans svære skikkelse sindigt dukkede ned ad den knirkende trappe, trådte jeg nærmere og begyndte i enkelthederne at mønstre det mærkværdige monstrum, hvoraf byen nu var kommet i besiddelse "til sin histories opretholdelse", som Buss ville udtrykke det.

Og i sandhed! Det var også noget meget mærkværdigt, dette forunderlige, halvt ægyptiske, halvt – ja, jeg kunne fristes til at sige – byzantinske arbejde, som knudrede sig op i halvmørket lige til loftet med en vidtløftighed, der mindede om tårnet i Babel. Her var i det mindste lige så megen forvirring, for så vidt som en stilart altid er et eget sprog, der, skønt stumt, dog fortæller os om vore forfædres smag og kunstneriske standpunkt. Men hvilket standpunkt havde den mester indtaget, der havde ofret år af sit liv på at frembringe dette virvar af stil og dette vidunder af flid? Det var dette spørgsmål, som straks påtrængte sig mig, da jeg med et flygtigt blik havde overfaret enkelthederne. Her var ikke sparet på noget. – Her var indlægninger af alle mulige træsorter, blandede med

perlemoder og elfenben. Her var forgyldning og patinering, så at det hele så ud som en broget blomsterkost af den fineste mosaik. Her var orneringer, snart i relief, snart i hele figurer, men indlægningen fremkaldte, trods al sin rige mangfoldighed, dog bestandig billedet af kalejdoskopets kantede farvelinjer, og figurerne stod så stive, så ubehjælpsomme, så kejthåndede, at de meget godt kunne være i slægt med Ægyptens hieroglyffer eller med de første helgenbilleder fra det østromerske kejserrige.

Men alligevel var der dygtighed i det alt sammen. Gennem alt dette utrolig naive følte man en menneskeånd, som havde villet noget, der havde stridt og kæmpet med det tunge stof, men som var kommet til kort, enten fordi den havde villet noget, der lå over dens kræfter, eller fordi disse kræfter ikke var blevet udviklede ved nogen skole, men havde tumlet sig inden for deres snævre kreds af skønhedsforestillinger, som ikke var blevet forståede, endnu mindre bragte i harmoni.

Jeg skal ikke fortabe mig i vidtgående detaljer, heller ikke forsøge på at beskrive, hvad der kun lader sig tegne. Mest overraskedes jeg dog ved, på de to store fløjdøre at finde netop de samme to fremstillinger, som jeg havde undret mig over ved synet af den sælsomme kiste. Kun var figurerne på skabet mere levende, ornamenterne lettere, og kompositionen i færd med at blive en helhed. Det stod, kort sagt, på vej til at hæve sig til kunst, men så var der kommet noget, uvist hvorfra, som kun gjorde det til håndværk. Man har haft store lærde, som har søgt de vises sten, cirklens kvadratur og den evigt bevægende kraft. Store kunstnere, som har villet mejsle bjerge om til kolosser. Her havde jeg en flittig håndværker, som trods sit store arbejde

og en umenneskelig flid, dog ikke havde formået at hæve sig til blot en lille kunstner, og jeg begyndte at ane sammenhængen mellem skabet på rådstuen – og kisten på kirkegården.

Buss kom slæbende med et tungt knippe nøgler, og nu begyndte en forevisning, som kedede mig, mens den gav ham anledning til langvarige forklaringer, og til oprigtige udbrud af den højeste beundring over "det hemmelighedsfuldes åbenbarelse i det indvendige", som han udtrykte sig. Den samme fantastiske indlægning, det samme rige figurarbejde gentog sig også her, men det var parret med en mekanisk sindrighed, som viste, at mesteren havde været langt mere anlagt til matematiker end til kunstner. Overalt skjulte gemmer og hemmelige rum, figurer som lod sig dreje eller bevæge, rosetter, som ved et tryk faldt fra hverandre og fremviste forborgne fjedre, der atter åbnede nye gemmer dybere inde – kort sagt – ingen japaneser skulle have skammet sig over denne sindrige benyttelse af rummet, og hvad byens arkiv angik, så var der gode udsigter til, at dets dybeste hemmeligheder ville blive så dybt begravede, at de gik ud af tidernes historie og ind i evighedens, hvad Buss også med en vis selvtilfredshed bekræftede.

Det var med en følelse af befrielse, at jeg så ham trykke den sidste fjeder til og lukke de tommetykke døre. For mit indre syn stod en stakkels, ulykkelig fange, som i sin celles ensomhed havde udtænkt alle disse kunstgreb, alle disse smålige enkeltheder, som ikke engang samlede formåede at danne en helhed, og jeg drog vejret lettere, da jeg atter trådte ud på det øde, snebelagte torv, hvor spurvene med taknemmelig kvidren oppillede de spildte levninger fra gårsdagens marked.

5

"Velkommen til bys!" klang det bag mig, og spidsen af en pibe kærtegnede mig mildt på den højre kind. Jeg vendte mig om. Der stod han i den samme blå kavaj, med den samme, lidt for bredskyggede kasket og den samme, lidt for store merskummer, som for fem år siden. Alt var blevet lidt ældre. Merskummeren lidt brunere og han lidt fyldigere, men det venlige smil, det menneskekærlige blik, det gamle håndtryk var der endnu – man forandrer sig ikke så let på heden, som i hovedstaden.

"Jeg så dig ved begravelsen," fortsatte han, efter at de første hilsner var blevet udvekslede. "Jeg så også, at du blev på kirkegården. Jeg ville ikke forstyrre dig. I glade københavnere kan have godt af lidt ensomhed engang imellem."

"Da fik jeg dog selskab og musik oven i købet," indvendte jeg.

"Nå ja, Gunnar Havk havde sagt mig det. Han mente, det var hans pligt. Der var vel ingen, som hørte det? Jeg bad ham vogte sig for forargelse."

"Det var mig til opløftelse. Jeg blev kun forarget, da han begyndte. Sligt spil har jeg aldrig hørt."

"Han er en mærkelig fyr. Han kunne blive en rig mand, hvis han, som andre virtuoser, ville lade sig trække om fra by til by. "Men så gal er da ikke jeg," siger han. Ja, han er en genial natur, og dog var den anden genialere – eller rettere galere," lagde han til efter en pause. "Det gale og det geniale lader sig ikke skille,

og dog er lønnen så forskellig: Spændetrøjen og laurbærkransen på Kapitol – han stræbte nu efter den sidste."

"Hvem?"

"Mester Henrik – ham vi begravede. Ja, misforstå mig ikke. Det var ikke en digterkrone, hvortil han bejlede. Sligt kunne snarere Gunnar Havk falde på. Men han havde den samme higen. Han ville i sin stræben ud over sin begrænsnings mål, og han nåede det som – gal."

"Du har altså kendt ham?"

"Kendt ham?" gentog han med sit ejendommelige, rolige smil. "Har du glemt, at jeg blev viet til dette kald for tyve år tilbage? For en præst under små forhold, er sognebørnene som planter, man har set vokse frem, de syge med de sunde, de onde med de gode. – og dog har jeg vistnok slet ikke kendt ham," tilføjede han vemodigt. "Der hørte særegne evner dertil, men jeg har gjort, hvad jeg formåede."

"Går du hjem?" spurgte jeg, da han standsede og så op ad gaden.

"Nej, udad – en halv mils vej. Jeg er misfornøjet med mig selv. Man skulle vel have så megen troens varme, at man ikke frøs under sin kirkelige gerning. Jeg blev kold derude. Vestenvinden var skarp. Går du med? Jeg kan fortælle dig hans historie. Du vil jo have sujetter, du er jo digter – jeg har et til dig."

Han dampede piben i brand, mens han talte i disse korte, afbrudte sætninger. Så vidste jeg, han var i ånde. Han skulle blot ikke forstyrres.

"Ser du," spurgte han, da vi var kommet forbi vandmøllen og skridtede ud ad den egentlige landevej, "ser du den store eg hist henne ved kroen? Ja, nu er den stærkt medtaget, men dengang

var det et stolt træ, det største på egnen. Der begynder historien – en vildfarende sjæls historie."

Han pegede med pibespidsen på et mægtigt, halvt udgået træ, øjensynligt splintret af lynet og i færd med en langsom hendøen. Så dampede han igen. Jeg vogtede mig vel for at spørge, men jeg tænkte på skabet og kisten – det var den samme eg.

"En vildfarende sjæl!" vedblev han efter en pause. "Ja, det var han, det måtte livskåret føre ham til. Vi legede sammen som drenge – fader havde jo dengang kaldet – og der var forunderlige, højtflyvende syner i denne drengs sjæl. Jeg forstod ham desværre ikke. Han heller ikke mig. Vi blev tit uens, og præstens søn fik naturligvis ret. Han var "underlig", hed det dengang. Senere blev det sær – halvgal – fjollet. Havde jeg blot dengang forstået ham!"

Han drog et suk, standsede og så sig om, som vågnede han af dybe minder. "Forskellen," vedblev han, "var vel egentlig den, at denne dreng havde en vilje, jeg derimod kun lyster – senere blev det omvendt. Han ville gruble, jeg lege, og når vi så kom i strid, havde jeg overtaget. Jeg spurgte ham blot, hvem han var, så tav han og gik."

Atter kom der en pause. Vi nåede op på den første bakkekam før han fortsatte: "Ja, drenge kan være mærkværdig onde! Dæmonen vågner før englen. Dette hans blødende sår rev og sled jeg i. Der havde jeg min styrke, og jeg brugte den."

"Hvem var han?" vovede jeg at spørge, da han vedblev at tie.

"Ja, hvem var han? Hvem er disse utallige slægtløse, der vandrer livet igennem med et svidende brændemærke, som de omhyggeligt stræber at skjule? Hyppigst vel frugter af lovløse

forbindelser i de lavere lag. Men der er også aristokrater iblandt dem, spirer, som man vil fjerne af skam, af jalousi, af arvelyst, kort sagt, af alle disse feje bevæggrunde, som skaber hittebørnenes ulykkelige skare. Man slænger dem som nøgne fugle ind i samfundet. Man har jo ikke dræbt, ikke begået mord. Hvad gør det så, om barnet dør eller går til grunde i elendighed?"

"Man fandt ham," fortsatte han roligere, "en skærsommermorgen under den store eg, vi nys kom forbi. Man havde dog ikke slængt ham i grøften, ej heller glemt ham på vejen. Man havde været så nådig at stjæle en krybbe fra rejsestalden, og i denne krybbe blev han fundet, svøbt i et gammelt hestedækken, som kromanden også erkendte for sit. Samme aften var hans unge livs første begivenheder optegnede i politiprotokollen, og han selv anbragt i hittebørnenes store asyl – fattighuset. Han var indtrådt i samfundet – men hvem var han?

Det var dette spørgsmål, som vakte et stærkt røre i vor lille by, der heldigvis ikke er vant til den slags begivenheder. Alle byens kloge madammer slog sig sammen for at finde ud af, hvem der kunne have udlagt barnet, og vor daværende herredsfoged udlovede en betydelig dusør til den, som kunne give nogen oplysning i sagen. Men ingen meldte sig, og det område, hvorover gisningerne kunne brede sig, var ved tilfældige omstændigheder så stort, at det ikke var til at undre sig over, at både madammerne og politiet tabte sporet. Dagen før han blev fundet, havde der været det sædvanlige skærsommermarked. Man var ikke overlæsset med forlystelser dengang, men dog havde markedet frembudt to, der var næsten

lige tiltrækkende for byens ungdom, og omtaltes længe derefter. Det ene var et beriderselskab fra Hamborg, det andet en taterbande fra Ungarn, en af de største, der nogen sinde har gæstet vor i øvrigt på tatere rige egn. Desuden havde byen haft, hvad man kaldte "fornemme rejsende". To wienervogne, en i de dage uhørt luksus, havde henad aften holdt uden for gæstgivergården og forbavset værten ved at lade spørge efter kaviar. Den skikkelige Lars Frandsen havde indrømmet en fornem, sørgeklædt dame sine egne værelser, men damen havde kun set på dem, så var hun steget ind i vognen igen. En invitation af postmesteren, som kunne tale tysk, og som af postillonen havde fået at vide, at byen beæredes med en fyrstinde, blev afslået, og den fornemme dame holdt sit måltid inde i vognen. Henad solnedgang var hun blevet truffet spadserende uden for byen i den retning, hvor taterne havde slået lejr. Hun havde stået tæt ved et af bålene og stirret så underligt ind i ilden, forklarede den dreng, som havde vist hende vej. Hun havde også talt med et par af bandens kvinder, og drengen havde set, at hun havde givet dem penge. Henad midnat var hun kørt bort, efter at have fået frisk forspand, men det var ikke postmesteren muligt at læse det navn, hun med blyant havde henkastet på postsedlen. Tjenerskabet havde talt et sprog, som ikke var tysk, men postmesteren havde dog forstået så meget, at hun var fra et eller andet sted i Østpreussen. Staldkarlen, som var gået forbi med lygten, påstod, at hun græd heftigt, da han lukkede vogndøren – det var alt, hvad byfogeden ved forhørene kunne opspore.

Byen delte sig straks i to lejre, som på det ivrigste drøftede, hvilke der var de mest demoraliserede: Beridere eller tatere – et

i øvrigt såre vanskeligt spørgsmål. At demoralisation og forbrydelse også kunne arbejde sig højere op, syntes ikke at falde nogen ind, og det blev alvorligt misbilliget, at herredsfogeden på en vis måde havde draget den fornemme dame ind i sagen ved at lade gæstgivergårdens karle og piger forhøre. Han selv blev derover så forskrækket, at han ikke videre forfulgte sporet ad denne kant, og lidt efter lidt døde sladderen hen. kun fattighuset og dets elendighed blev tilbage.

I denne voksede han da op, kastet fra den ene til anden, uden moder, uden kærlighed, uden sol. Måske var han gået til grunde som hundrede andre, hvis ikke madam Berthelsen, en rig købmandskone, havde fået den ide at efterligne dronningen ved at oprette et asyl, mest for at bøde på det slette ry, hendes mand havde i handelsanliggender. Barnet blev nu på en vis måde fundet for anden gang, seks år gammelt. Man mindedes på ny egen, skærsommernatten, krybben – og madam Berthelsen, som var, hvad jeg kalder romantiskreligiøs, fik en særegen interesse for det blege, sygelige barn med de fine træk og de store, sorte øjne, hvis blik allerede fortalte om lidelser og savn. Skærsommerbarnet, som hun kaldte ham, blev hendes yndling i det lille menneskemenageri, hun havde oprettet. Ved en forunderlig tankeforbindelse – for andet kunne der jo ikke være tale om – satte hun hans fund i krybben i forbindelse med frelserbarnet i Bethlehem, og denne digteriskromantiske henførelse bestyrkedes ved, at hun i et rationelt værk læste noget om, at Kristus efter al rimelighed måtte være født ved sommertide, da hyrderne i Palæstina ikke færdedes om vinteren på markerne. Hun så i barnet en spire til alt stort og herligt – Frelseren var jo også født i ringe kår – og tanken om,

at dette vidunderlige skulle udvikle sig under hendes tilsyn og pleje, tog mere og mere overhånd hos hende, så at den til sidst lignede en fiks ide, under hvis indflydelse hun forurettede, ja tilsidesatte de andre børn. Disse følte uretten, og hun opnåede ved sin forgudelse kun at skaffe sin yndling et øgenavn, der fulgte ham hele hans liv. Hendes "*lille Vorherre*", hendes ømmeste kælenavn, blev for børnene et hånsord, hvormed de forfulgte ham, hver gang hun var borte, og da han var otte år gammel var der ingen i byen, som kaldte ham anderledes. Hans fattighusnavn, Henrik, var i færd med at forsvinde. Alle madam Berthelsens forsøg på at få sin mand til at adoptere barnet – selv havde de nemlig intet – var imidlertid strandede. Taterbanden og beriderne var endnu ikke glemte. Da hændte der en af disse småbegivenheder, som viser, at Gud styrer et menneskes liv, ofte gennem, hvad vi kalder "rene tilfældigheder". Gæstgiveren døde, og skifteretten overtog hans bo. Ved at opgøre dette, oplystes det, at den krybbe, hvori den lille Vorherre var fundet, endnu henstod på rådhuset, hvorhen barnet i krybben var blevet bragt af byens politibetjent. Krybben blev fordret udleveret, hensat i skuret og solgt ved auktion for en bagatel. Berthelsen købte den efter sin kones ønske, skønt han ikke vidste, hvad hun ville med det skrummel, der kun gjorde ham til grin på auktionen. Den næste dag kom staldkarlen og meldte, at han havde fundet en skumkæde i krybben, skjult mellem de halvmugne strå. Skumkæden blev slængt ind i kramboden mellem smeltegodset, hvor den blev liggende, indtil en af svendene, der fandt den så underlig tung, leverede den til madam Berthelsen som en relikvie. Hun gik med den til guldsmeden, og her viste skumkæden sig at være et

massivt guldarmbånd med sønderbrudt lås, på hvis indvendige side der stod to ord, som ingen formåede at læse. Den slags bogstaver kendte man ikke.

Atter kom der liv og røre i den lille by ved madam Berthelsens mærkelige fund, som naturligvis ikke kunne holdes skjult. Taterbanden og beriderne forsvandt for at give plads for allehånde eventyrlige forestillinger om fyrstinder og prinsesser, ja måske eventuelle tronarvinger, for sammenhænget var jo nu klart nok. Den fornemme dame havde selv lagt barnet i krybben. Derved var armbåndet gledet af, eller hun havde måske selv gemt det der, for at hittebarnet engang i tiden kunne findes. Den ulykkelige herredsfoged måtte atter for, og nu bebrejdede man ham på det ivrigste, at han ikke havde fulgt sporet syd på, i stedet for at lade sig vildlede af tatere og gøglere. "Det var jo så klart," sagde madam Berthelsen, "at et barn med sådanne øjne og så små fødder ikke kunne komme af folk, der travede landet rundt," og man undrede sig over, at herredsfogeden ikke havde set fødderne efter.

De to ord, som fandtes indgraverede på låsens bagside, måtte jo være fyrstindens navn. Derom tvivlede ingen, og det var med en høj grad af spænding, at man imødeså nærmere oplysninger fra København, hvorhen det mystiske armbånd blev sendt med en af købmandens handelsvenner. Men også over fattighusbarnet faldt der i de dage en besynderlig glorie. Alle blev med et enige i, at købmandskonen dog havde set rigtigt, at der var noget mærkeligt fint og aristokratisk i hele hans væsen, og at hans orientalske træk måtte stamme enten fra Grækenland eller Arabien, hvorfra vistnok også skrifttegnene på armbåndet skrev sig. Kort sagt, man fablede

over al måde. Den lille Vorherre flyttede fra asylet til købmand Berthelsens stue, og han steg så mange procent i den anledning, at der var dem, som begyndte at spekulere.

Madam Berthelsen nød sin triumf, men hun benyttede sig tillige, som klog general, af øjeblikkets gunstige chancer. Hver aften, før hun gik i seng, forestillede hun sin mand, at dette barn engang ville blive krævet tilbage, at man ville overøse dets velgørere med guld, at det var dumt at lade lejligheden slippe sig ud af hænderne, og deslige. Købmand Berthelsen var spekulant, men han var en snu spekulant, og hørte med uforstyrret sindsro på sin kones romantiske foredrag til han gled over i drømmenes verden. Om dagen var han stiv som en stok. "Først brev fra København, redelighed på tingene, så kan man jo senere, hvis der skulle vise sig noget, se lejligheden an."

Da kom der en dag en skrivelse fra byrådet, som forlangte barnet udleveret, da prokuratoren havde tilbudt at adoptere det.

"Den satans prokurator! Han har sine spioner alle vegne!" tænkte købmand Berthelsen og gik ind for at rådføre sig med sin kone. Hun nikkede betydningsfuldt, og den næste dag var der stort middagsselskab hos købmanden. Den lille Vorherre havde skiftet navn. Han hed nu Henrik Berthelsen og havde fået fløjlsbukser.

Henriks ophøjelse vakte udelt tilfredshed overalt i byen. Alle, der havde været med til middagen, følte sig som delagtige i en god handling, undtagen prokuratoren, som først havde sendt afbud, og derpå tilstillet byrådet en skrivelse, hvori han truede det med sags anlæggelse for – uberettiget menneskehandel. Herredsfogeden åndede friere. Når man nu engang hentede

barnet, var det jo standsmæssigt forsørget, og købmand Berthelsen gned sig i hænderne hver gang han tænkte på prokuratoren, som dog var sådan en gammel ræv. Denne måtte lade søgsmålet mod byrådet falde, og han fattede fra dette øjeblik et så glødende nag til alt, hvad der hed Berthelsen, at han lod sin rødvin forskrive fra København og spyttede ad den fløjlsklædte Henrik, når han mødte ham bag vænget eller lignende ensomme steder.

Imidlertid vedblev byen at leve i spænding, som i krigstid. Forespørgslen havde været længe under vejs. Den var endelig havnet hos en professor ved universitetet, og således var der gået tre uger. Men nu havde Berthelsen svaret, og han stavede sig langsomt gennem den pedantiske skrift, mens hans kone fra sofaen så til i ængstelig tavshed.

"Tak skal du ha', Rikke!" sagde købmanden endelig, da han lukkede brevet. "Nu kan du beholde greven som din andel i forretningen." Og dermed gik han ud i kramboden, hvor han slog til drengen med et stykke stangjern, så han trillede ned ad butikstrappen.

Imidlertid tabte madam Berthelsen hverken fatningen eller troen. Professoren meddelte, at de to ord var skrevet med russiske bogstaver, og at de betød: "*Jeg gemmer lykken*", hvad gjorde det så, at man intet navn havde fået at vide? Lå ikke forjættelsen i disse tegn? Var drengen blevet ringere, fordi hans moder var en russisk fyrstinde, ikke en tysk? Berthelsen fik den dag den sletteste middag, han længe havde spist, og om aftenen måtte han afsværge al brug af stangjern og lignende hårdheder. Skulle man måske lade prokuratoren triumfere? Nej, aldrig i evighed! Det blev altså vedtaget mellem ægtefolkene at holde

sagen fuldstændig hemmelig. Den næste dag kørte Berthelsen ilsomt til København som i presserende forretninger, og hans kone gjorde en diplomatisk visit hos alle byens honoratiores, prokuratoren undtagen. "Sagen var overordentlig delikat. Hun vidste nok, hvad hun vidste, men røbe navne, blotte familiehemmeligheder, Gud bevares! Nej før –" og madam Berthelsen drog en hale af misundelse efter sig gennem den hele by, som allerede så guldkareten, der skulle hente hittebarnet til al østerlandets herlighed.

På Henrik havde dette en ulykkelig, ja demoraliserende indflydelse. Han følte, alt som han voksede til, at han levede i en løgn, men han kunne ikke få fat på denne løgn, ikke forstå, hvorfor hans forældre behandlede ham med udsøgt opmærksomhed, når de var sammen ude, mens han blev puffet til side hjemme, og mere, jo mere tiden gik.

Hvorfor var folk i byen venligere imod ham end hans forældre? Hvorfor så de så underligt på ham? Hvorfor kaldte de ham "den lille Vorherre?" og hvad havde prokuratoren ment med "*taterhvalp*", da han sidst havde puffet ham i nakken nede i gyden? Var det måske det samme som teaterhvalp, og var det, at se beridere, teater? Alt måtte jo gamle Ane Hønsekone vide fortræffelig besked om, og han besluttede at betro sig til gamle Ane, gårdens ældste inventarium. Alle de andre frygtede eller mistroede han.

Og han fik meget at vide hos gamle Ane, meget, hun skulle have gemt hos sig selv, meget, der såede forfængelighedens frø i hans sjæl, og meget, der, fremsat på en mystisk, halvt spådomsagtig måde, fik den forestilling op i barnet, at han var noget mere end hele byen tilsammen, noget, der næsten kunne

gøre ham til en lille Vorherre, når tiden kom. Og den *ville* komme. Han havde jo både livs- og lykkelinjen i sin lille hånd, og berømmelsens med.

Hvad skulle der egentlig gøres med Henrik? Det var et spørgsmål, som beskæftigede købmand Berthelsen mere end hans kone, der ligesom gamle Ane holdt på romantikken. Berthelsen var derimod praktisk, forretningsmand lige til fingerspidserne. Han havde spillet på Henrik, som på et lykkenummer, men gevinsten lod bestandig vente på sig, og fremmede lotterier var jo usikre. Desuden vidste han bedre end nogen anden, at de tønder guld, hvorom gamle Ane havde fablet, var delt i alt for mange fjerdingkar til at skæppe noget, og drengen skulle der jo sørges for – når han blot havde lyst til noget.

Men dette havde Henrik, til sin plejefaders forbitrelse, aldeles ikke. I så henseende syntes han at være et fuldstændigt adelsbarn, som hans hjerne var lige uimodtagelig for tal, som for værdibestemmelser. At strejfe om på heden, plukke blomster, fange stinter og samle fugleæg – jo, det havde han lyst til, ligeledes til at høre musik, læse eventyr og tegne billeder. Det sidste var især hans yndlingsbeskæftigelse i de lange vinteraftener, men da sommeren kom, tog det en højere flugt. Han havde set maleren ådre døre, og han havde med forbavselse iagttaget, hvorledes årer, knaster, kort sagt, hele træets karakter, trådte frem ved tilsyneladende simple midler. Nu stjal han oliefarve hos maleren, en cigarkassebund ude fra kramboden, og glarmesterskiltet lige overfor blev hans første model. Med nogle pinde, pensler havde han jo ikke, satte han den halvstive masse på, ordnede den i felter, fordelte farverne

og frembragte noget, halvt skulptur, halvt maleri, som vandt Anes udelte beundring, men blev holdt hemmeligt for alle andre.

Han gik videre. Loftet blev hans atelier, bunden på brændevinsankrene hans lærred, og udsigten fra loftslugen, de drivende skyer, de bølgende bakker, det fjerne, urolige hav, hans første motiver. Han dannede sig en egen maner. Han satte farven op i klatter, ældtede disse i hinanden, trak så konturen med sine pinde, og frembragte bløde skygger og gennemsigtige overgange ved at påføre den plastiske masse mere eller mindre dækfarve. Det var naturligvis ikke maleri, snarere en slags farvemosaik, hvor han havde den fordel at kunne lade stappene løbe ud i bløde tinter, men en forunderlig virkning gjorde det, når det sås i afstand, for nærmere var det egentlig kun klatter.

Han vidste vel næppe selv, at han havde fundet noget nyt. Endnu mindre at hele hans underlige, drømmende karakter afspejlede sig i denne hemmelige billedverden, som kun Ane kendte. Han malede egentlig mest luft – skyformationer, solnedgange, optrækkende uvejr med storm og lyn var hans yndlingstemaer. Makrelskyernes lette, sølvglinsende stimer, stormstriberne over et oprørt hav, hvis bølger væltede skumbrudte over vældige sandrevler, vekslede med blide, milde solopgange eller måneskinsmotiver med halvt oplyste skyer. Figurbilleder malede han derimod sjældent. Her trådte vanskeligheden ham hårdt i møde, og når han en enkelt gang gjorde det, syntes Anes fortællinger at afgive motiverne sammen med de gamle alterbilleder i kirken. Barnet i krybben, de hellige konger, der tilbeder barnet, var hans sædvanlige emner. Også dommedag, "den dag, da alt skal høre op", som

gamle Ane forklarede den, øvede en sær virkning på hans fantasi, og svarede også til hans midler. Mellem et kaos af skyer, over et vildt, oprørt hav, i hvis bundløse bølger menneskelige legemer løstes op og forsvandt, flammede ildregnen ned. Himmel og hav, luft og afgrund overlynedes af blålige, flakkende flammer.

Her lå altså en spire. Den kunne blive kunst, maner eller slet ingenting – det beroede på den sol, der ville komme, for geniets alt gennembrydende kraft ejede den ikke. Den var kun udtrykket for et ejendommeligt fantasiliv, fremstillet på en ejendommelig måde, men solen, solen! Desværre, den kom ikke. Den var dækket af hverdagslivets stille, grå skyer – der var, med undtagelse af præsten, herredsfogeden og doktoren, ikke en i hele byen, som vidste andet om kunst end at den var brødløs, så snart den gik ud over at ådre træ, male skilte eller stryge døre.

Men kom der ikke sol på det store, øde loft, der var så brændende hedt om sommeren og så bitterlig koldt i de korte dage, så kom en sørgelig dag købmand Berthelsen der, ikke for at søge kunst, men brændevinsankre. Han blev bleg af forbitrelse.

"Den helvedes, nederdrægtige hvalp, du der har skaffet mig på halsen!" skreg han til sin kone, da han atter kom ned. "Har han ikke klattet mig hvert evige anker til med det allerfordømteste juks, og jeg, som skal levere to hundrede stykker til i overmorgen! Han lægger an på min ruin, men han skal –" og Berthelsen fo'r ud for at finde Henrik, som, til held for sig, drømte om sine billeder langt ude på heden, mens de i

virkeligheden blev skrabet af et for et af Rasmus Gårdskarl inde i portrummet.

"Tror du ikke, han kunne blive kunstner?" spurgte madam Berthelsen sin mand, da denne havde forvundet sit raseri, og Henrik de prygl, han havde fået.

"Kunstner?" gentog Berthelsen og så sin kone hvast i øjnene. "Nej, før skal jeg sende ham på ladegården!"

Der er nu en nemesis i alle menneskelige ting, små som store, og den kommer navnlig frem, hvor det ideelle krænkes. Det blev ikke Henrik, som kom på ladegården, men derimod købmand Berthelsen selv. Brændevinsleverancen, der kostede den lille Vorherre alle de billeder, hvorved han hang med barnets dybe, følelsesfulde inderlighed, blev Berthelsens sidste spekulation. Et hus i Hamborg fallerede, og da den gamle eg væltede, tog den paddehatten med. Henrik kom atter på fattigvæsenet. Berthelsen og kone drog til København, hvor hun få måneder efter døde. I en vis forstand var det dog hende, som havde holdt ham oppe. Hendes romantiske livsanskuelse, hendes tro på det uvisse, på lykken, havde skabt tilliden til hans spekulationer. Med hende havde denne forladt ham. Han spekulerede atter i brændevin, men som detaillist, pæglevis, og endte på – Ladegården.

6

I lang tid var fallitten byens stående tema. Den blev ikke behandlet i poesi, endnu mindre opført på teatret. Den lå i sin tunge, bitre virkelighed over byen som en knugende mare, for mange foruden Berthelsen var ramt. Af alle følte dog ingen slaget så bedøvende som Henrik. Han var dengang omtrent tolv år gammel. Hvad var Berthelsens mishandlinger, ja, hvad var tabet af alle hans kære tøndebunde, mod dette øde, kolde, armodstunge hjem, som fattigvæsenet undte ham? Og så hans drømme, hans lyse, herlige drømme!

Når han, rystende af kulde, krøb under det tynde tæppe på slagbænken i den iskolde fattigsal, da huskede han dagligstuen med sin lavendelduft, med den knitrende ild, der kastede sin rødlige lysstribe hen over det blankt skurede gulv. Han drømte, han sad på sin skammel, mens madammen læste højt fra sofaen i Andersens eventyr. For ham var alt den skæreste virkelighed, og da hun løftede ham op til sig og fortalte, hvorledes alfer havde lagt ham i frelserbarnets krybbe, og hvorledes konger engang ville komme og hente ham til fjerne, underfulde lande, hvor druer og appelsiner hang i det mørkegrønne løv, da troede han det, troede med barnets ildfulde, urokkelige tro på det eventyrlige. Hun havde vist ham armbåndet, forklaret dets indskrift og pålagt ham tavshed. Havde man malet ham langsomt i en møllekværn, han havde ikke forrådt en stavelse. Han havde lidt døden med den overbevisning, at han dog var

den af lykken udkårne, og at der et sted måtte være beredt ham et nyt hjem, hvorhen engle skulle føre ham.

Han drømte videre. Han så Anes lave, halvmørke kammer med vintersolens blink gennem de blomsterfrosne ruder, med St. Hans-urt i sprækkerne, husløg i urtepotterne, og den blankt polerede messingtromle, hvori hun varmede sin kaffe. Han lyttede atter til hendes hemmelige samtaler med byens piger, så de fedtede kort på bordet, hestehovedet under sengen, og de underlige striber, som kaffegrumset dannede, når det blev kastet i det blanke messingfad, og Ane læste over det. Ja, han så det alt sammen! Han syntes, han kunne male det, og hen over synerne, store og små, drog sig en stråle af lys, et glimt af solskin, en klang af toner – "*jeg gemmer lykken!*"

Når han så disse syner, og de drog ham til sidst med en vidunderlig magt, måtte han være ene, borte fra den store fællessal, hvor armodens invalider spandt eller kartede. Bedst kom de, når han sad alene ude på stentrappen til gården og stirrede op mod de blanke stjerner, der stod så vinterligt klare, at de næsten syntes at lyse på den hvide, glimtende sne. En aften havde man glemt ham, lukket døren for ham og hans drømme. Han vågnede ved et stort, glimrende stjerneskud, der syntes at falde lige midt i gården, men da han ville rejse sig, var det, som havde han ingen ben. Han styrtede forover, trillede ned ad stentrappens skarpe trin, og purpurrøde stænk i sneen betegnede hans vej. Det sneede stærkt, men mildt. Det varme blod banede sig vej, og farvede driven, hvori man næste morgen fandt ham.

"Han har lykken med sig," sagde fattiglægen, som altid var vittig. "Sneen gav ham straks is på hovedet, ellers havde han

s'gu været færdig."

"Lykken med sig!" hørte Henrik, smilte og drømte videre i mange, mange uger.

Da han vågnede til liv og bevidsthed, var han svag, udtæret, ussel. Han havde beholdt sin forstand, men der var kommet et underligt smil, når han talte, og han gjorde dette ofte uvilkårligt, halvhøjt med sig selv. Lægen, som, trods sin vittighed, var en godlidende, hjælpsom mand, fortalte hans sygehistorie rundt i byen og endte med at erklære, at drengen endnu kunne reddes, hvis han kom under gunstigere sanitære forhold, men at man i modsat tilfælde måtte frygte for en tidlig henvisnen. Byen, som imidlertid var kommet sig noget efter sin pekuniære misere, opdagede sin lille Vorherre for tredje gang, men det var tarveligt, hvad den nu kunne byde. Man skillingede sammen, og fik ham i pleje hos en skomagerenke – tiderne var jo endnu trykkende.

Her blev Henrik til sit femtende år, og, hvad der var det mærkeligste, han kom sig – han havde jo lykken med sig. Det underlige smil forsvandt, han talte heller ikke så meget med sig selv, men han var blevet "*en enlig fugl*", som skomagerkonen kaldte det, og hvad han bestilte derude bag lyngbakkerne, kunne hun aldrig komme efter. Imidlertid havde byen forvundet fallitten. Tilliden var vendt tilbage, med den flere penge og større interesse for, hvad der hørte byen til. Mellem dette blev, mærkeligt nok, også den lille Vorherre regnet. Han var jo byens barn, fundet på dens jorder, slået halvt fordærvet og helbredet på dens bekostning. Nu ville man også have nogen nytte af ham, opdrage ham i det til borgerheld sigtende, og da byen kun havde en snedker, som tilmed var temmelig gammel,

besluttede man at konfirmere ham og sætte ham i lære hos mester Jokum, der, som prokuratoren udtrykte sig, "høvlede på sin ligkiste".

Henrik havde aldrig arbejdet. Han tog fat på høvlen uvilligt, tungt, klodset, men han sagde ikke et ord til alle de bebrejdelser, der regnede ned. Kun en gang, da mesteren ville prygle ham, viste han tænder på en sådan måde, at mester Jokum tog sine fingre til sig, og fra den dag gik det bedre, til slutningen endog så flinkt, at man begyndte at tale om svendestykket. Da brød solen pludseligt frem bag skyerne, men kun kortvarigt som et glimt på en lunefuld aprilsdag. Den lyste, den varmede, men spiren var allerede vissen i sin top. Ormen havde gnavet for længe.

En af vore landskabsmalere, en af de virkelige, kom til byen for at tage skitser i heden. Han hørte ikke til de menneskefjendske, hvis landskaber er øde som efter syndfloden. Han havde nok lyst til en hyrde, en taterdreng eller noget lignende, og en morgen faldt han over Henrik, da han kom ind til mester Jokum for at bestille en pakkasse. Dér var modellen! – Henrik skulle stå for tre mark om dagen.

Så var de en dag sammen ude på heden, kunstneren og snedkerdrengen. Kunstneren sad foran sit staffeli og malede luft. Snedkerdrengen rodede under nogle gyvelbuske henne i bakkerne. Kunstneren var ikke i stemning. Det, han ville give, kom ikke frem. Han blev gnaven og kaldte på Henrik.

"De forbandede skyer!" sagde han, idet han begyndte at pakke sammen. "Jeg kan ikke få fart i dem!"

Snedkerdrengen sagde slet ingenting. Han vædede blot pegefingeren, tog et hemmeligt strøg hen over paletten og

begyndte at ælte i lærredet, mens kunstneren vendte ryggen til. Så skulle de til at gå. Kunstneren tog skitsen og ville sætte den ind i malerkassens låg.

"Hvad pokker er det?" råbte han. "Det er jo ikke mine skyer."

"Nej, nu driver de for vinden," svarede Henrik.

"Din allerhelvedes knægt!" råbte kunstneren. "Hvem har lært dig det?"

Han ville trække ham til sig i beundring, men Henrik, som huskede pryglene for brændevinsankrene, satte af sted i fuldt firspring. Kunstneren efter ham, og nu gik det bakke op, bakke ned.

Lige som de kom jagende ned ad en ås, forsvandt Henrik, som var han sunket i jorden.

"Den taterhvalp!" råbte kunstneren, og tørrede sveden af sig. "Nu kan jeg vel knap finde hjem."

"Gå lige ud!" råbte det, lidt fra ham.

Kunstneren så skråt ned imod jorden, og da syntes han, at en gyvelbusk nede ved bakken rørte sig. Han for derhen, og fik akkurat fat i Henriks fødder. Resten var inde under jorden. Han trak ham frem som en regnorm, og nu måtte snedkerdrengen til bekendelse. Her havde han sin hule, her gemte han sine tyvekoster, og disse var nogle farver, nogle pinde og – tre solnedgange fra heden. De sidste kneb det svært med at få frem.

"Han er noget ganske usædvanligt – et rent naturgeni," sagde kunstneren om aftenen til præsten. "Kunne vi blot få ham på akademiet, så kunne der endda komme noget ud af det. Her klatter han sig ihjel. Ingen skole, ingen teknik, men fantasi og

et mageløst øje. Kunstnerstolt allerede, naturligvis, skønt aldeles vild på kareten – nej, vi må have ham på akademiet!"

De sidste ord gik byen rundt – Thorvaldsen var dengang lige kommet hjem – og man mindedes, at han var fra Grønnegade. Hvilken glans ville der ikke falde over byen, hvis man kunne skabe en maler, som han var billedhugger? Noget ganske usædvanligt – naturgeni! Det var mægtige ord, selv der, hvor skillingerne sad fast, og fader forstod at anvende dem. Byen gav bidrag i penge, i klæder, i naturalier. Hver tegnede sig efter evne. Kun prokuratoren var uforsonlig og erklærede, at han gav ikke en skilling – "det var humbug til hobe."

Da kunstneren rejste, fulgte snedkerdrengen med. Kun bar han ikke længere malerkassen. Før han tog af sted, fik fader ham ind i sit studereværelse og trykkede ham en lille pakke i hånden. Det var armbåndet, hans moders armbånd, som fader havde købt på Berthelsens auktion.

"Det skal være det bånd, som binder mellem dig og os," sagde han. "Skil dig aldrig ved det. Husk på – det gemmer lykken!"

Da vognen nåede den sidste lyngbakke, hvorfra byen kunne ses som en lærkerede i lyngen, stak Henrik hovedet ud ad vinduet og stirrede på den i aftenglansen. Der kom en særegen gru over ham. Alles forhåbninger var lagt på ham. Alles øjne vogtede på ham – hvis han nu svigtede! Han følte en gysen så kold, som havgusen aldrig havde bragt ham den. Han følte for første gang kunstnerkaldets betydning, følte, hvad det har at sige, når man skal træde frem for mængden skabende, vækkende liv. Og han bad til skaberen, der havde givet ham det usle liv, han havde fristet, bad om lykke – kun om lykke. Så tog han hovedet til sig og stirrede i det begyndende tusmørke på

den berømte kunstner, der sov trygt i hjørnet af vognen. Ak, hvem der kunne sove som han!

7

Han kom på akademiet. Blev udleet, hånet, drillet halvt til døde. Alt hos ham, hans udseende, hans jyske mundart, hans dragt, hans mangel på kundskab, gav anledning til de skånselsløseste udfald og indfald. Man kaldte ham hr. Oliemaler Klatterup, spurgte, om han gav timer i jysk, og hundrede andre dumheder. Det var nålestik på nålestik, en evig træden ihjel af gæs, og hvad kunne han så sætte derimod? Det underlige smil fra fattighuset kom mere og mere igen. Konen, hos hvem han boede, hørte ham tit om natten tale med sig selv, true, bede, bande, og om dagen var han så underlig. Det kunne vist ikke være rigtig fat med ham.

Hvor hun så rigtigt, denne simple, fattige kone. Sagen var, at kunstneren havde været lige så vild på kareten, som Henrik selv, da han tog ham med til København. Naturgeni, eller rettere naturbarn, det var han i ordets videste betydning, men – han var uden evne til at lade sig danne. Så længe han kunne sidde ene på loftet eller på heden med sine pinde og farver, kunne han mosaikmæssigt frembringe noget, der virkede som kunst. Det var *hans* maner, *hans* måde at udtrykke sig på, men i denne var han stivnet, vokset fast, og ud over dette rakte hans evner ikke. Han måtte begynde helt forfra, og da han havde besøgt tegneskolen et år, var han mindre fremme end den dårligste. Han havde intet lært og intet glemt, da han på en råkold, regnfuld efterårsaften på sin fod atter nåede byen og – mester Jokum.

I lang tid vidste man slet ikke, at han var vendt tilbage. Han holdt sig indelukket, skjult. Skammen var over ham, den bitre, nagende skam. Han følte sig på en gang forladt af sin genius og lykken, denne lykke, han i sin romantiske tro havde stolet så sikkert på. Undertiden kunne der dukke et vildt, et brændende nag op i ham, en følelse af at være miskendt, forurettet. Hvorfor havde han ikke lov at male på sin måde? Hvorfor skulle alle farver lægges tyndt og jævnt? Hvorfor skulle man tegne med blyant, når man kunne gøre det med pinde? Han gjorde et nyt billede af heden i sin maner, men han havde dog lært for meget i København. Nu kunne han selv se det grelle, meningsløse, barnagtige, og det kunstneriske kunne han ikke nå. Han følte sig som en svømmer, fra hvem kysten fjerner sig mere og mere. Han blev sløv, ligegyldig, og gav sig til at drikke brændevin, hvad han aldrig før havde smagt. I rusens øjeblikke så han sig i besiddelse af alt, hvad han havde tragtet efter. Berømmelsens krone lå for hans fod, og han blev vild, bandede og svor, at han skulle drive det lige så højt som "Vorherre" selv. Den næste dag var han slap som en klud. Kun selvmordstanken blev stadig tilbage.

Så besluttede han da at gøre det – han duede jo ikke til noget. En aften sneg han sig i tusmørket sagte bort fra mester Jokum, medtagende et reb, hvorpå han havde slået en løkke. Han havde nydt en del brændevin for at give sig mod, og han var fast besluttet på at udføre sit forsæt, kun vidste han ikke ret, hvor. Mekanisk drev han ud ad byen med rebet skjult under blusen, men da vidt og bredt ikke et træ var at øjne, huskede han på den store eg ved kroen. Der var han jo fundet. Der kunne byen finde ham igen – han kunne jo ikke gøre for det. Der var noget, som

drev ham til den. Han gik en lang omvej ud over heden for ikke at blive set. Skyerne stod tykt i horisonten. Det var, som væltede de op af havet, og af og til glimtede et fjernt, blåligt lyn som et nordlys igennem dem. Han blev stående og så på dem. De lignede så forunderligt noget, han havde tænkt, drømt, malet – han vidste selv ikke ret. Dog jo – nu havde han det – dommedag, da alt skal høre op. Han skulle jo selv høre op, sove, blive til intet. Således var det jo også bedst, men først ville han se uvejret i hele dets vælde, lade sig piske af stormen, gennembløde af regnen og så – høre op.

Langt borte kunne han skimte egen med dens nøgne, krumme arme, der ligesom strakte sig efter ham. Den ludede mod sydøst. Derfra kom også vejret, og nu brød det løs i al sin vælde. Lynene lyste langt ud over heden, luften sitrede under den rullende genlyd fra lyngbakkerne, og i den pludselige klarhed, som fulgte med lynslagene, syntes han at se en mægtig skikkelse, der vinkede ad ham. Rædslen begyndte at komme over ham, men han holdt sin beslutning fast, bed tænderne sammen og styrtede hen over heden. Skikkelsen kom atter frem, svandt igen, vinkende, men nu var han ved egen – nu skulle det ske. Da flammede et langt, blændende lyn. Egen stod så skarp, så klar. Han kunne se hver revne i dens bark og hen imod den kom skikkelsen, høj, mørk, i flagrende kappe, kantet med pelsværk, og med hænderne korslagte over brystet. Den hilste ikke, sagde ikke et ord, men hver gang der flammede et lyn, så Henrik dens sorte, stikkende øjne fæstede på sig med et udtryk, som vidste denne skikkelse alt, som var den sendt kun for at forhindre hans forsæt. Han kunne have myrdet denne mand, der stod så kold, så rolig, så ubevægelig. Han tænkte et

øjeblik på at kaste strikken om hans hals, men han følte sig betaget af denne iskolde ro, dette hvasse blik, og han nøjedes med at gå om på den anden side af egen. Her løsnede han strikken. Alt dirrede for hans øjne, og han bad vildt, brændende, fanatisk om et lyn, der kunne gøre ende på dem begge. I det samme skød en ildstrøm ned over ham. Han følte sig løftet, båret opad af stærke arme. Egens blade blev til blinkende guld, orgeltoner susede omkring ham, så blev alt sort – dyb, bælgmørk nat.

Han vågnede ved en iskold kølighed, ved at høre larm og stemmer, ved at se blus og lygter. Hvor var han? – vinden susede rundt omkring ham. Ude i det fjerne blinkede lynene mat. Våde, kolde fingre strøg over hans ansigt, og to mægtige arme holdt ham fast, klemte ham om livet. Han var ikke mere på jorden. Han svævede i luften og under sig hørte han skrig og råb. Man flokkedes med blus, man bar noget bort – en død mand, syntes han – og han skreg højt af gru. Han hang jo selv, var død, og dog levende.

Og således var det. Lynet havde splintret hele den ene side af egen, dræbt den mand, som havde søgt ly der, men Henriks side var urørt, ikke en kvist var knækket. Selv var han blevet løftet i vejret af det stærke lufttryk, og i faldet var han kommet til at sidde mellem en tveje så fast, at man måtte hente stige og økse fra kroen for at fri ham ud. Aldrig havde Vorherre på en så øjensynlig, næsten personlig måde taget sig af et menneskes liv, samtidig med at en andens var blevet fordret! Hvem den anden var, fik man ikke at vide. Lynet havde smeltet hans ur, hans penge, flænget klæderne af kroppen, forbrændt hans hår og

hans skæg. Det måtte være en fremmed, for i byen og dens omegn savnedes ingen, men alle efterlysninger blev forgæves.

På Henrik havde denne begivenhed en voldsom, næsten overvældende virkning. Han havde aldrig været egentlig religiøs, skønt han tit havde besøgt kirken. Fattighuset havde lært ham en praktisk religion, og denne bestod deri, at der var to slags mennesker, rige og fattige, af hvilke de første var bestemte til at leve, de sidste til at lide. Madam Berthelsen havde føjet ornamenterne til denne ramme, fortalt ham, at han ville komme blandt de første, skønt født mellem de sidste, og hun havde desuden udpeget ham som den af lykken særligt begunstigede. Livet i København havde vel lært ham noget andet, vist ham en ny rigdom – åndens. Han havde ikke nået at komme med. I det mindste ikke i den retning, han ønskede. Men var han derfor forkastet? Skulle Vorherre måske have bestemt ham til noget endnu større og herligere, siden han så øjensynligt havde vægret sig ved at tage hans liv, trods den brøde, som klæbede derved? Eller var denne brøde allerede så stor, at man ikke havde brug for ham? Havde Gud forskudt ham? Skulle han på ny leve for at hånes og lide?

Kirken blev ham i denne tvivl og strid ikke nok. Han søgte fader, tilbragte aftenerne hos ham i lange samtaler og betroede ham alt, hvad han tænkte om sit liv og dets mål. Lykken stræbte han at holde fast, brøden skød han fra sig, og fader stod mæglende mellem ham og guddommen. Det faldt ikke så vanskeligt at forlige ham, selvmorderen, med Gud, som at advare ham mod den dæmon, der vendte troen på hans lykke om til utåleligt hovmod. Storhedstankerne var allerede

dengang stærke hos ham. Jeg har liggende optegnelser fra den tid, som viser det, og fader vidste mere, langt mere."

8

Vi var kommet op på den sidste og højeste lyngbakke, hvorfra vi havde en fjern udsigt til byen med dens mange små, røde tage. Også kroen med den lynslagne eg kunne jeg tydeligt se. Aftensolen tegnede den skarpt mod de hvide snemasser. Min ven standsede, så med stille glæde ud over det solbelyste landskab og sagde: "Her er smukt, men lad os vende! Vi er alt kommet ud over vort mål, og hans har vi endnu tilbage."

"Lidt efter lidt," fortsatte han, "fik den tanke dog atter overhånd hos Henrik, at han var bestemt til noget usædvanligt. Den kom frem, snart i hentydninger, snart i rene ord, og det var dette, som satte splid mellem os, og fik mig til at glemme, at han var en ulykkelig. Vi skiltes som uvenner, skønt vi havde været legekammerater fra den tid, han kom til Berthelsens. Jeg for at fuldende mine studeringer i København, han for at gå sit store mål i møde hos – mester Jokum.

Da hændte det året efter, at det var en forrygende storm. Henrik var blevet svend, og var tillige med flere andre håndværkere ude ved en kirke, der stod under reparation. Henrik havde noget arbejde oppe ved tårnet, men stormen var så stærk, at han ikke turde færdes deroppe, men gik ned igen. Flere fulgte hans eksempel, og de blev en lille flok uden for kirken, mest håndlangere.

"Der har du noget at hænge dig i, snedkerpjalt!" råbte en blikkenslagersvend og kastede sit reb til ham. "En flink gut kan gå det foruden."

De andre grinede og så på ham. Henrik gjorde mekanisk rebet fast om livet og gav sig til at følge. Han fik en rasende lyst til at hive svenden ned, når de var kommet op på tårnet. Men da han følte rebet på sit bryst, blev han med et usikker. Det var som alt stod stille for ham. Han så egen, den ukendte, lynet, og – han vendte om. De andres hånlatter klang endnu for hans øren, da han ad den sandede hulvej vandrede ned mod klitterne, men han agtede ikke derpå, han havde på ny denne underlige, men bestemte følelse af, at noget drev ham, at han skulle lade være at arbejde, fordi der var noget i vente. Sandet føg omkring ham, vinden ruskede i marehalmen, men han agtede det ikke. Han syntes at høre stemmer og røster i stormen, og dem måtte han følge.

Hvad gjorde det så, om de andre vidste, at han havde villet hænge sig? Nu kom det jo.

Han stod stille og lyttede. Midt i stormen rullede det som en torden, lyden sprang som en bold mellem klitterne. Endnu et brag – ja, det måtte være nødskud, og nu mere sprang end løb han ud over den yderste klitrække. Sandet stod ham lige i øjnene, så at han intet kunne se, før han nåede havstokken, men der fik han syn for sagen. Ude på den yderste revle stod en tremaster. Ræerne huggede i vandet, og hver sø der kom, sendte et bråd af hvidt, blinkende skum, der nåede lige til mærset. De fleste af besætningen hang i rigningen, men pludseligt kom der noget til syne, et lille, sort punkt midt i den skinnende bølgesne. Jo – det var en båd. Han kunne tydeligt skelne fire skikkelser. En af dem var en kvinde. De sank, kom atter frem, slyngedes i vejret og begravedes så mellem grønlige vandbjerge. Da nåede båden den anden revle. Han så den løftes

i vejret, glide frem, men i næste øjeblik kom en uhyre skumbølge jagende efter den som en hval, greb den, snurrede den rundt, slugte den, og lige i det samme skiltes skibet med et hult brag, et uhyre dødssuk. Kun sorte, mørke punkter svømmede hist og her, dukkede op og forsvandt.

Han stirrede ud med stive, forvildede blikke, som så han en henrettelse. Så mange liv gik i dette øjeblik kæmpende og fortvivlende under i døden, og der stod han, svag, hjælpeløs, ene, ude af stand til at redde blot et eneste. Dog jo, der dukkede noget op hist ude, ikke ti favne fra ham. To arme strakte sig mod land, så svandt de igen. Henrik så ikke mere. I næste øjeblik var han derude. Han løb, han svømmede, han kæmpede sig udad, skønt han mærkede grunden svigte under sine fødder. Armene kom atter frem, han kastede rebet i de udstrakte hænder, følte, at de tog fat, syntes at han blev trukket med. Der kom en fortvivlelsens kamp mellem ham og det vilde, brølende hav. Han følte, hvorledes det drog, hvorledes det sugede ham udad, men så kom der et øjeblik ligesom slip i taget. En voldsom bølge kastede ham over ende, rullede over ham, og førte ham helt op mod kysten. Han fik atter fæste, følte atter sandet under sine fødder. Han drog og halede i sin line, det fulgte med – to sekunder efter lå en halvdød mand ved hans fødder.

Henrik slæbte ham, så godt han kunne, op mod klitten, og nu kom de andre. Man havde også ved kirken hørt skuddene. Men der var ikke mere at gøre. Det var kun lig, som det oprørte hav kastede i land. Kun vrag af mennesker og af skibet. Blot en af skibets fjorten mand var reddet, og denne ene var Gunnar Havk, som du så oppe ved graven.

"Det var Vorherre, som drog mig op," sagde han til de omstående, og disse anvendte næsten ubevidst betegnelsen på Henrik. Hans gamle navn kom atter frem, men denne gang var det en hæderstitel, som hele byen gav ham og følte sig løftet ved.

Også han følte sig løftet, men ikke i nogen god retning. Havde ikke Gud af vidunderlig nåde holdt dem begge oppe, havde ingen jordisk magt formået at frelse dem, men dette overså Henrik. Han følte sig stolt over sin gerning, overmodig, pukkede på sine armkræfter, og da Gunnar Havk lagde en vise om ham, hvori han berømmede hans heltemod, lavede Henrik et par stortalende vers til, som han bad Gunnar synge ved gilderne. Dette ville Gunnar ikke. Han sagde på sit norsk, "at han skulle vare sig for at skråle mere end han kunne skræve," og denne udtalelse tog Henrik ham meget ilde op.

Således kom der næsten straks et spændt forhold mellem dem, og dette holdt sig længe efter at Gunnar havde taget fast bo ved at ægte en pige her på egnen.

Også en anden, trofast ven stødte Henrik i sin selviskhed fra sig, og dette var fader, som dog havde lettet ham mangen en sjælekamp. Henrik lod ham forstå, at nu følte han sig forligt med Vorherre og lykken. Havde han også tænkt på at tage sig selv af dage, på at berøve Vorherre et liv uden hans vilje, så havde han nu gjort ham fyldest ved at frelse et, som uden ham ville være gået til grunde. Hvad lykken angik, så havde denne nu to gange vist sig så øjensynligt, at han ikke tvivlede på, at den jo atter var vendt tilbage efter uheldet i København. Fader gjorde forskellige indsigelser mod denne forunderlige forveksling af Gud med lykken, og sagde ham til sidst, at han skulle give Gud

alene æren, for det var Gud, som ene styrede vind og vove. Havde den indadgående bølge ikke kastet dem begge op på stranden, havde han aldrig formået at redde Gunnar, næppe sig selv. Hertil svarede Henrik, at han nok skulle vise Vorherre, hvad han formåede, selv om han ikke ville hjælpe ham, og med disse formastelige ord forlod han fader for ikke at se ham mere.

Når et menneske gør noget stort eller godt, skal han tage sig meget i agt for, at ikke hans medmennesker fordærver ham. Ikke ved miskendelse, den kommer man nok ud over, men ved overdreven anerkendelse, for det er såre få, der virkelig tåler denne, fordi den i forbindelse med streng selvkritik kræver en ydmyg natur.

Til al ulykke for Henrik, kom folkene i byen ham i møde med alt for stor anerkendelse. Byfogeden skaffede ham redningsmedaljen med ret til at bære den, og Henrik sov med den om natten. Redaktøren satte hele historien i avisen med overskrift "heltemodig stordåd", og en poet i København gjorde et digt ud af artiklen og sendte det til "Berlingske Tidende", hvorfra det atter vandrede landet rundt i provinsaviserne – det var rigtignok noget andet end Gunnar Havks vræl til violinen. Henrik samlede hver avisstump, han kunne få, og læste sin egen berømmelse op, hvor han så blev indbudt. Det fandt man så barnligt, så naivt!

Men også af denne illusion skulle byen rives ud. Henrik havde fået en pengesum tilstillet af den norske regering. Den var rigtignok lille, men byen havde forøget den ved en kollekt, som nogle damer havde sat i gang, og der var desuden indløbet gaver til ham fra forskellige privatpersoner rundt om i landet. Så mange penge havde han, hittebarnet, aldrig drømt om at eje,

og nu stod han med dem i hånden. Der kom en følelse af uafhængighed over ham, og med den – utaknemmeligheden. Snarest muligt fik han sit mesterstykke, "et rigtig dårligt stykke svendejuks", som mester Jokum kaldte det, færdigt, og overraskede derpå byen med den nyhed, at han tog til København. Hvad skulle han gøre i sådan en ravnekrog?

Om aftenen holdt han det sædvanlige svendegilde på herberget, og her blev Gunnars vise sunget for sidste gang. Da den var endt, sang Henrik sine egne vers, og holdt så en tale, hvori han erklærede, at han tog bort, fordi præsten ville tage æren fra ham, og at han ikke kom igen, før han fik vist, hvem der kunne gøre solidest arbejde, han eller – Vorherre.

Der krydsede adskillige tanker gennem Henriks hoved, da han næste morgen, ør og forsviret, vandrede af sted for at nå skibet, der skulle føre ham til København. Han vidste ikke, hvad han ville. Han vidste kun, at han ville noget stort, og at han havde lykken med sig. Han skreg op i vilde, lystige sange af og til. Folk, som gik forbi, troede, at det var en rigtig forsoren håndværksbursch, men han skreg af angst, skreg for at døve sig, for trods al umage kom den samme gru på ny over ham, som da han sidst rejste sammen med den gamle kunstner. Han gik ind under vejs, drak sig en pægl, og nu var han den gamle igen. Alt lå for ham i rosenskær, alt skulle bøje sig for ham, alt skulle han besejre, og så ville han slå prokuratoren ihjel.

Med denne trøstelige tanke faldt han i søvn, da han var kommet om bord i skibet.

9

Det myldrende, forvirrede liv i hovedstaden bidrog ikke til at klare hans tankegang. Han så de store værksteder, den store dygtighed, det ihærdige arbejde, og han følte, at han kom fra noget småt, forkuet, men at han ikke selv forstod at arbejde – det følte han ikke. Der måtte gøres noget, som straks kunne skaffe ham et navn, noget, som kunne kaste en glorie over hans værksted, bringe det i aviserne, og han besluttede sig til at gøre et arkivskab, som han mente, de kunne bruge på rådstuen, i ministerierne eller måske allerbedst hos kongen. Den sidste tanke blev overvejende hos ham. Han ville, når skabet var færdigt, gå til kongen med medaljen på, fortælle historien om Gunnar, læse, hvad poeten havde skrevet om ham, og når så kongen havde købt skabet, var hans lykke gjort – hofsnedker! Mindre kunne det jo ikke være.

Indkøbet af palisandertræ, for kongeligt måtte det jo være, slugte næsten hele hans lille kapital. Resten gik med til værktøj og til et passende lokale. Han lod sig imidlertid ikke skræmme deraf. Han var vant til at leve nøjsomt, og hvad gjorde også det, når man vidste, hvad der var i vente? Det gjaldt nu kun at få en passende model, og han gjorde udkast på udkast, men intet blev rigtig aparte, syntes han, og lave et skab efter de modeller, han fandt hos de andre snedkere gik hans ære for nær. Det skulle være noget ganske nyt, noget, man aldrig havde set før, og han gjorde tegning efter tegning, men det nye ville ikke frem, han måtte bestandig tilstå for sig selv, at sådan noget

havde han dog set et eller andet sted før. Det faldt ham ikke ind, at han manglede kompositionstalent, for ikke at tale om originalitet. Heller ikke, at han overhovedet slet ikke kunne tegne. Han undrede sig kun over, at han ikke kunne få det frem, han ville, og han betragtede denne mangel på skaberkraft som mangel på held. Han begyndte at tvivle, om han også altid havde lykken med sig, om ikke den og "byen" dog egentlig var knyttede sammen.

I denne trængsel og kvide søgte han mig. Jeg var dengang lige færdig med min attestats og stod i begreb med at tage hjem for at hjælpe fader, som allerede dengang var svagelig. Jeg måtte først love at tie fuldstændigt med, hvad han havde for, og derpå begyndte han at udvikle sin plan. Jeg forstod den ikke rigtig, men jeg kunne nok mærke, at den var langt ud over evne. Der skulle være halvhundrede figurer, masser af hemmelige rum, indlægning og ornamenter i det uendelige, men hans tegninger var fuldstændig meningsløse, alt var gjort i detaljer, noget samlet udkast fandtes ikke. Nu slap det da endelig ud, at han ikke havde held med sig i dette punkt, og jeg rådede ham at gå på en eller anden tegneskole. – Nej, han ville ikke i lære igen. – jeg så nok, at det var det kunstneriske, hvormed det kneb, og anbefalede ham at henvende sig til en dygtig kunstner, måske til akademiet, for at få et virkeligt kunstnerisk udkast at arbejde efter. Nu blev han fuldstændig rasende. Han skulle arbejde på anden hånd! Han skulle gå til en af disse smørere, til akademiet? Nej, før ville han æde sig selv levende! Han var ingen kommodehøvler. Han havde også gået på akademiet og vidste nok, hvad en tegneskole var osv. Jeg blev ked af den hovmodets ånde, som gik gennem hvert af hans ord, og som det

sidste middel anbefalede jeg ham Rosenborg og kunstkammeret. Der var forskellige tider repræsenterede, forskellige stilarter, forskellige manerer. Der måtte han søge sine motiver.

Han svarede, at alt dette kunne ikke hjælpe ham. Det skulle være noget nyt. Hvad jeg havde talt om, var jo så gammelt. Man måtte gå frem i alt, også i håndværket. Men han skulle nok hitte på noget. Det var ikke for ingenting, at de derhjemme kaldte ham "den lille Vorherre". Dermed gik han, og jeg rejste.

Han pinte sig endnu en lang tid, men så faldt det ham ind, at det kunne jo ikke skade at se, hvad de gamle Mikler havde gjort. Han fik adgang til Rosenborg, til kunstkammeret, til de kongelige slotte, og han kom derved i berøring med et par mænd, som interesserede sig levende for vort håndværks genfødelse under kunstneriske former. Han fortalte, at han havde gået på akademiet, at han var mester, at byen havde sendt ham til København, og man begyndte at interessere sig for ham, at støtte ham. Medaljen og digtet bidrog heller ikke så lidt, og han forsømte ikke at vise dem frem, hvor han kom.

Herved samlede han sig atter midler, ligesom hans stadige besøg skaffede ham en del, rigtignok overfladiske kundskaber til svundne tiders teknik. Han så med forbavselse, at man i gamle dage havde arbejdet ikke alene mere solidt, men også mere kunstnerisk end nu, og det begyndte at gå op for ham, at der også i snedkeriet gaves forskellige stilarter, forskellige skoler. Han så tillige, at vor tid ingen selvstændig stil havde, og han besluttede at skabe en, hvorpå hans store arbejde skulle blive et mønster. Men hvorledes? Her kneb det igen.

Han lå tit vågen om natten og tænkte på dette. En nat syntes han, at han havde sit arkivskab færdigt. Det så ud, som et af de gamle skabe, han havde set på slottet, med figurer, karyatider, ornamenter og forgyldning. Men det ejendommelige ved det var, at alle disse orneringer var dannede af farvede træstykker, ligesom han i gamle dage havde dannet sine billeder på tøndebundene med farve. Det var så smukt, så nyt, så overvældende rigt, at han af glæde vågnede derved, og lige i samme øjeblik var hans beslutning fattet. Det var den ny stil, han havde set. Således skulle hans arkivskab være, det koste så, hvad det ville.

Han anvendte de indsamlede penge til sidste hvid på indkøb af kostbare træsorter, elfenben og perlemoder. Alt det gamle var jo så rigt, så prægtigt. Så tog han fat, udarbejdede sine detaljer, gik om med dem, viste dem frem, og da man fandt dem smukt udførte, fik han rigelige tilskud. Men et skjulte han omhyggeligt, hvor han kom, og det var, at han ikke havde nogen hovedplan, ja ikke engang et udkast til skabet som helhed. Det måtte vel komme, tænkte han, og gik videre, stadigt fortabende sig mere og mere i detaljens enkeltheder. Endelig skulle da alle ornamenterne anvendes, og nu måtte han til det. Han gik på ny alt det gamle igennem, og hvor han fandt noget, der tiltalte ham, noget, "der var rask", som han kaldte det, tegnede han det af – det kunne jo bruges. Til slutning blev det ham klart, at det slet ikke var så vanskeligt at skabe en ny stil. Man behøvede jo blot at tage det bedste af hver af de gamle, ordne det, og sætte det sammen med flid og omhu, så var det jo noget nyt, noget, ingen havde prøvet på før. At han herved opgav skaberevnen og

kørte lige ind i det barokke, faldt ham ikke et øjeblik ind. Dertil besad han både for lidt dannelse og for lidt smag.

Der hengik nu en tid af fem år, som for ham var de lykkeligste i hele hans liv, trods at de svandt med anstrengt arbejde, med grublen og møjsommelig overvindelse af tit uforudsete vanskeligheder. Så småt han havde det, blev han dog aldrig mismodig. Han følte den glæde, der ligger i selve arbejdet, og skønt han tit anvendte måneder på et enkelt hemmeligt rum eller på at udskære og sammenpasse disse endeløse forsiringer, blev han dog ikke træt – hver lille sammenlimning var jo et skridt til målet. De andre mestre fik nys om sagen, og trængte på for at se hans arbejde, men enten det nu var mistro eller han ikke ønskede at forstyrres, nok er det, han holdt sit værk fuldstændig hemmeligt og sit værksted så hermetisk tillukket som en hummerdåse. Denne hemmelighedsfuldhed skaffede ham et vist ry. Det forventede underværk blev omtalt i bladene, og de opfordrede på forhånd publikum til at tage det i øjesyn i industriforeningen, hvor det ville blive udstillet for senere at blive solgt til London, Wien eller Paris.

Henrik læste disse spådomme, smilte og fandt, at bladene egentlig kunne have sagt lidt mere.

Endelig kom den længe ventede dag. Uden for værkstedet holdt en stor møbelvogn, forspændt med to heste, som skulle trække underværket til industriudstillingen. Han havde været stærkt i tvivl, om han skulle dække skabet til eller ikke, men da det jo nu alligevel skulle ses, foretrak han at lade det køre åbenlyst. "Fattigfolk skal dog have den fornøjelse," mente han. Gaden var også fuld af mennesker, som højrøstede lagde deres

beundring for dagen, og Henrik lod hestene køre fod for fod, for at folk rigtig kunne komme til at se.

Så længe han var i Adel- og Grønnegade, gik alting godt, og det ene beundrende udråb lød efter det andet, men da han svingede ud på Kongens Nytorv og kom forbi Østergade, blev folk stående tavse, og så forundrede efter vognen.

"Hvad fanden er dog det for et stavær?" hørte han en tynd, bleg mand sige. "Det ser jo ud som en pagode."

Henrik vidste ikke, hvad en pagode var, men han havde en sikker følelse af, at det var noget nedsættende, og nærmede sig manden, som nu havde fået sin guldlorgnet frem.

"Det er et arkivariumsskab i min egen maner, hvis De ellers vil noget?" sagde Henrik brøsigt og så den fine herre udfordrende ind i ansigtet.

"Ah, så det er Deres maner?" Spurgte den fine mand og tog hatten dybt af for Henrik. "Ja, det er en anden sag. Må jeg så gratulere Dem til en friplads på Bistrup." Og inden Henrik fattede sarkasmen, var han borte.

"A' banen drenge!" råbte en fuld matros, der kom dinglende fra Lille Kongensgade. "Der er de, den onde lyne mig, med kabyssen til den ti dalers ligvogn!"

Henrik fo'r med et spring imod ham. Dette sprog forstod han. Matrosen snurrede ham rundt, satte ham på hovedet i stenbroen, og mens drengene peb i fingrene, blev Henrik kørt på hospitalet, bleg, bevidstløs. Lægerne frygtede for en hjernerystelse.

I mange dage lå han uden at kunne tale, uden at kunne ordne sine tanker i klar rækkefølge. De tumlede bestandigt med uhyre bunker af farvet træmosaik, som skulle sættes sammen i et

mønster, han ikke kendte. Endelig en nat syntes han, at alt ligesom ordnedes af sig selv, så let, så skønt, så fuldstændig uden møje. Den næste dag var besindelsen vendt tilbage, og hans første spørgsmål gjaldt skabet, men det havde ingen af kandidaterne hørt tale om. Han undrede sig vel derover, men trøstede sig med, at de hørte til de lærde folk, som ikke forstod sig på den slags sager. Hans tanker dvælede atter ved bifaldsråbene fra Adel- og Grønnegaden. Hans værk var beundret af folket, og det var ham foreløbig nok.

Så snart han blev udskrevet, gik han, svag og vaklende, til industriforeningen, hvor hans skab var udstillet. Der var meget få mennesker deroppe. I den store sal, hvor skabet stod, slet ingen. Men der var jo allerede gået seks uger, så at nyhedens første interesse kunne have tabt sig. Derimod undrede det ham, at skabet var så støvet, og at seddelen med prisen hang der endnu. Et bud kom og gav ham et brev med et stort, rødt segl. "Endelig!" jublede han ved sig selv – det måtte da være fra kongen, siden det var så stort. Han trådte hen til et vindue, åbnede brevet og blev ligbleg. Det var kun et par ord fra bestyrelsen, hvori den anmodede ham om snarest at lade skabet flytte, da det kun tog plads op til ingen nytte, og desuden havde stået langt over tiden.

"Ingen nytte!" – Ikke et ord af anerkendelse! Han følte sig oprørt, forbitret, tilsidesat. Havde nogen anden arbejdet som han, og var der i hele København en mester, der havde brugt hele fem år om et enkelt stykke? Han knugede brevet sammen, kylede det hen i en krog, og gik straks ud i Amaliegade, hvor den fornemste af hans velyndere boede. Han var ikke hjemme. Den anden, som boede i den modsatte kant af byen, tog ikke

imod ham. Henrik fandt dette mistænkeligt og gik med opbydelse af sine sidste kræfter op til den gamle etatsråd, der allerførst havde hjulpet ham og skaffet ham adgang til Rosenborg. Da Henrik vaklende trådte ind i den store, gammeldags stue, fandt han etatsråden i kattunsslåbrok ved et stort bord, i færd med at ordne kobberstik, men han lod sig ikke forstyrre.

"Det er noget græsseligt stads, De der har tømret sammen, min gode ven," sagde han roligt. "Det gør mig ondt, at De har tabt Deres tid og jeg mine penge, men jeg har talt med kongen om en teknisk skole for håndværkere. Der skal jeg skaffe Dem en friplads."

Det sortnede for Henrik, da han gik ned ad trapperne. Igen en friplads! – var det da ham eller verden, som var gal? Havde alt sammensvoret sig imod ham? Var der da ingen retfærdighed hos disse fine herrer, som stod for alt? – "tømret sammen!" – han var jo snedker, og så talte sådan en gammel støder om "at tømre". Det folk, hvortil han selv hørte, havde jo hævet hans arbejde til skyerne, og så kom sådan en gammel nar! – ja, det var klart, det hele var en gennemført kabale, en sammensværgelse! Mestrene misundte ham hans arbejde, men nu ville han udstille skabet i sit værksted i Adelgade – der forstod man ham.

Han var blevet dødtræt, og gik ind i en lille beværtning. Mens han ventede på øllet og en bid brød, rodede han tankeløst om i nogle gamle, lasede blade, som flød på skænken. Han fandt et med billeder, som han vidste blev holdt på alle værksteder, smudsigt udvendigt som indvendigt. Hans øje faldt på et usselt træsnit: En mand med æselører lå i en himmelseng, mens en

matros sad udenfor og vred et blodigt tørklæde op. Under billedet stod: "Et godt stykke arbejde". Manden lignede ham, himmelsengen skabet – han gik hurtigt sin vej uden at røre en bid.

Han ville have det hjem endnu samme aften, rejse med det til Hamborg eller Paris. Herhjemme var der nu slet ingen, der forstod ham. Når først det var blevet bekendt ude, når det havde stået omtalt i de fremmede aviser, han havde set hos etatsråden, da ville anerkendelsen herhjemme nok komme, men så skulle ingen have det. Han hadede i dette øjeblik sit folk, sit land. Han havde nu kun en tanke – sin egen storhed, sin egen berømmelse.

Hjemme i hans skumle, tarvelige værksted stod værten i færd med at pakke hans værktøj sammen. Han spurgte, hvad det skulle betyde, og fik til svar, at da han ikke havde betalt tre måneders husleje, måtte man sikre sig i tide. Der lå for resten nogle breve til ham. Måske var det om penge. Han åbnede dem hurtigt. Ja, det var om penge, men – som andre skulle have. Man skrev kort og godt, at hvis han ikke snarest betalte de fordringer, man havde på ham for indkøbt materiale, ville man lægge beslag på skabet og gøre arrest på hans person.

Han overvejede hurtigt, hvorledes han skulle imødegå disse trusler. Fordringerne løb i alt op til en otte hundrede daler, og han havde ikke otte skilling. Kunne han blot redde skabet og nå Hamborg med et skib, var det værste overstået. Han kunne jo få det udstillet og solgt der, og så betale enhver sit. Men hvorledes opdrive de halvhundrede daler, som dette ville koste? Han spekulerede frem og tilbage, men pludselig gik det som et lys op for ham – han havde jo armbåndet. Han tog det frem og

betragtede det med et slags mystisk ærefrygt. Alle de gamle minder stod frem for ham, de hviskede til ham som stemmer fra længst forglemte tider, men han døvede dem, gjorde sig hård og sagde: "Det har aldrig bragt mig lykke, men halvhundrede daler kan det dog bringe mig. Lad det så stryge!"

"Vil De virkelig sælge det?" spurgte den gamle guldsmed, som havde forgyldt ornamenterne til hans arkivskab.

"Hvorfor ikke?" spurgte Henrik.

"Det er sjældent smukt og gammelt arbejde. Vistnok et arvestykke!" indvendte guldsmeden.

Sjældent smukt arbejde! Det bed i Henrik.

"Giv mig, hvad det er værd! Jeg siger mig løs fra arv og det hele," svarede han utålmodigt, og guldsmeden gav ham hundrede daler, ja, han slog endda en streg over sin regning med det samme.

Og dog havde Henrik aldrig følt sig så fattig, som da han med den mugne seddelbunke i lommen drev ned ad gaden.

"Skil dig aldrig ved det!" lød det bestandig for hans øre, og der kom et øjeblik, hvor han vendte om for at lade handelen gå tilbage. Men så fandt han sig selv barnagtig, gjorde sig til gode på et af de fineste steder, han kendte, og gik så ind til en vognmand.

Han lejede en vogn, gjorde aftale med en skipper nede ved havnen, og drev så om til det blev mørkt. Ingen skulle se hans skam, hans vanære, ingen på ny love ham friplads på Bistrup. Han slentrede ned ad Nyhavn, drev ind på Holmen, og mens han vandrede om mellem kulbunker og tømmerstabler, grundede han dybt over, hvad der egentlig var i vejen. Hvorfor han ikke kunne nå anerkendelse. Det begyndende månelys

tegnede sære, kantede skygger på hans vej. Disse skygger blev, syntes han, til en sort skrift, og i denne kunne han læse grunden. Der havde dannet sig en sammensværgelse imod ham. Af hvem vidste han ikke. Det var noget ondt, mørkt, hadefuldt – skygger, syntes han, af prokuratoren, mestrene og af de fine folk. Han kaldte dem ved sig selv "*de sorte*", men det gjorde ondt, når han ville samle deres navne. Ikke engang det kunne han. Det var også sammensværgelsens skyld. Det havde de sorte gjort, for at forhindre ham i at opdage dem, men han skulle nok, og så – – –

Her blev han råbt an af en soldat, som fældede bajonet imod ham. Han hørte også til de sorte, denne soldat, han og alle. Alle havde sammensvoret sig imod ham, alle forfulgte ham. Men den dag skulle komme, da han knuste alt dette pak, da den samme soldat skulle præsentere for ham. Og han lo – lo, så det gav et hult ekko fra de tårnhøje tømmerstabler. Han fo'r sammen, blev forskrækket over denne latter. Den klang ham så hul, så fremmed. Var han fuld? – han havde jo kun drukket så lidt, og dog værkede hans hoved.

Da han kom ud i Nyhavn, slog klokken otte. Slagene lød så skarpe, så underligt præcise – sådan havde han aldrig hørt dem før. Havnen lå i fuldt månelys. En let snebyge havde hvidtet tagene, skibene, gaderne, alt stod i sneglans, næsten klart som ved dagen, og dog havde han ondt ved at finde sig til rette. Det var ham så underlig vendt, syntes han. Således havde det ikke set ud, før han gik ind på Holmen. Han nikkede til skipperen, som med hænderne i lommen travede op og ned ad dækket på den lille jagt, men denne bevægelse voldte ham atter smerte. Der var noget, som trykkede hans hoved, og med et vist

velbehag tog han sin hat og kastede den i kanalen. Ved Charlottenborg måtte han sætte sig. Der kom jo et ligtog og spærrede ham vejen. Kun var det underligt, at vognene sådan kunne køre tværs gennem "hesten". Det var også mærkeligt, at ligvognen lignede hans skab, men det gjorde den.

"Hvad er det for en begravelse?" spurgte han en gammel kone, der rokkede ham forbi. "De kommer jo ud af sandkisten!"

"Ih, Gud fri og frels os!" skreg konen og styrtede af sted. "Han ser spøgelser!"

"Spøgelser!" vrængede han efter hende. "Jo vist! – hun er gal, kællingen. Jeg har dog lyst at se, hvor de skal hen med liget." Og han rejste sig vaklende.

"Det er dog mærkværdigt, så den ligvogn ligner mit skab!" mumlede han ved sig selv, mens han ravede hen over torvet. "Nu svinger de s'gu ind ad Industriforeningens port. Det er vist etatsråden, som er død. Så må jeg følge."

Han tumlede hen over torvet, men kunne dog ikke nå ligtoget, hvor meget han end skyndte sig. Pustende nærmede han sig porten og gik ind.

Det forekom ham, at man i gårdsrummet læssede noget sort på en vogn. Han trådte nærmere, opdagede en gesims, der stod lænet til muren, og i samme øjeblik blev alt ham klart. Det var hans skab, som man var i færd med at føre bort. Det var prokuratoren, som stod i gangen og skrev i sin bog. Det var mestrene, som ude i den mørke gård ville frarane ham hans årelange arbejde.

Det var *de sorte*, men han var hævneren – Vorherre.

Som en tiger fo'r han ind mellem alle arbejderne, splittede dem til alle sider, jog dem ud ad porten, som Samson filistrene.

Han skreg højt af glæde over sin sejr, svang den økse, han havde fravristet formanden, vildt over sit hoved. Lo, jublede og dansede, mens han med høje råb kaldte på skipperen fra Hamborg.

Da blev alt stille omkring ham – underlig tyst. Men i denne tavshed hørte han stemmer langt borte, råb, angstskrig, røster, der talte til ham fra himmelen. Pludseligt for noget løs på ham, greb ham bagfra med jernstærke arme, vred ham rundt og satte ham i knæ. Han kendte det – det var de sorte, og han stred en fortvivlelsens kamp mod overmagten. Endelig fik man ham overvældet, bragt i en vogn og kørt på hospitalet, men han var døv for enhver forklaring. Forgæves forsøgte man at berolige ham, forgæves fortalte man, at skabet skulle flyttes til hans eget værksted, og at han kunne gøre med det, hvad han ville. Han vedblev at rase. Han var hævneren, dommeren, Vorherre – alle hans omgivelser var med i sammensværgelsen.

Så bandt man ham og kørte ham til Bistrup.

Tre uger efter blev han erklæret fallit, og skabet stillet til offentlig auktion for at dække kreditorerne. Der indfandt sig flere af disse og endnu flere nysgerrige, som kendte det underlige skab og dets historie, men auktionen selv indbragte knap en tiendedel af, hvad man havde ventet. Under latter og spøg blev et menneskes livssag råbt op af den vittige auktionarius, men sveddråberne blev kun slet betalte, hjertekviden, sjæleveen slet ikke. Der mødte ingen fantastisk englænder, og for de få københavnske raritetssamlere var den gale snedkers arbejde alt for barokt. En københavnsk marskandiser blev hængende ved det, og i hans halvmørke

kælder forvildede ingen lorder sig ned. Der stod det da i sin gravhvælving – skimmel og spind lagde sig hen over det.

10

Hvad er det, som brister, når hjernens sitrende fibre får tankerne til at svinge vildt, som magnetnålen i uvejr? Ingen ved det, selv ikke lægerne, men de ved, når skaden er uhelbredelig, når alt håb må opgives. Henrik var tre år på sindssygeanstalten inden det skæbnesvangre ord "*uhelbredelig*" udtaltes over ham, men da lød det også med en uafviselig sikkerhed. De vilde, maniakalske anfald var vel aftaget samtidig med ideen om at være under forfølgelse. Der var kommet en stille ro over ham, næsten noget indolent, forbundet med et vist velbehag ved tanken om, hvad han i sine tanker var, hvad han var nået op til.

Det højeste er i denne tilstand ikke for stort. Hans lidelsesfæller hilste ham med navnet Vorherre, og han var i sine egne tanker Herren selv. Ikke længere hævneren, tordneren, som da han var under forfølgelsen, men den fredgivende, milde Vorherre, der elskede menneskene, skønt de nok af og til kunne plage ham. Særligt gjorde de dette, når de ikke kom sukker nok i hans kaffe eller nægtede ham en snaps. At enkelte ikke ville anerkende ham, gjorde nu derimod mindre til sagen. Dem kunne han helbrede, så de kom til at tro.

Der blev ført en del forhandlinger mellem byen og sindssygeanstalten om, hvem der skulle beholde ham, og jeg havde som medlem af byrådet min stemme med i sagen. At han havde det bedst under de vanlige omgivelser på hospitalet, derom kunne der jo ikke rejses tvivl, men opholdet kostede byen for meget, og han hørte jo under fattigvæsenet. Jeg

forsøgte at mildne hjerterne og få samlet så meget, at han kunne blive, hvor han var, men den gamle slægt, der havde kendt madam Berthelsens plejebarn så godt, var flyttet bort eller gået til hvile, og den ny kendte ham kun som et sagn, en myte, man ikke rigtig ville tro på. Af alle fredløse er vel ingen så ulykkelig som den fattige, der med tabet af sin forstand falder en fattig kommune til byrde. Man slænger brødet til ham som til en hund, man frygter vil bide, og hvis bid kan skabe vanvid og forsmædelig død.

Trods alle mine bestræbelser sejrede i byrådet dog den mening, at han som uhelbredelig, men uskadelig sindssyg, skulle anbringes i fattighuset, hvor man ville indrømme ham særligt værelse og særligt gårdsrum "for at han ikke skulle forskrække de andre." At man derved fuldstændigt isolerede ham og måske forværrede hans ynkelige tilstand, derpå tænkte ingen. Det hele blev behandlet som et økonomispørgsmål for byens borgere, og "jo før han pillede af, desto bedre," sagde prokuratoren. "Nu duede han jo ikke engang til at slå skærver."

Det skar mig i hjertet. Jeg huskede min uret imod ham. Huskede de store forventninger, man havde knyttet til ham, og den energi, hvormed han, selv i sit værste hovmod, havde arbejdet. Jeg ville betale lidt af på gælden, lette ham den bitre overgang, og jeg besluttede selv at hente ham og føre ham ind i de nye omgivelser – cellefængslet med det særlige gårdsrum. Andet var det jo ikke.

Har du set en dåreanstalt? Disse lange, endeløse korridorer, disse renlige, hvidtede vægge, disse celler, hvorpå man kun læser et nummer, og hvorfra man kun hører en dæmpet mumlen, en klynken eller et skrig. Alt så bestemt, så ordentlig,

så videnskabelig nøjagtigt lige til douchen, der falder efter sekunder. Alt så tilmålt, så afpasset efter den højeste menneskelige viden. Men luk så døren op til en af de celler, man kalder den menneskelige hjerne! Se det blik, som lyner eller skuler dig i møde, og du gribes af en angst, en hemmelig gru. Her hører alt op – forståelse, viden, fornuft. Her falder tankens strømme i vild, uregelmæssig strålebrydning uden mål, uden med. Harmonien er brudt, hjernens fine tråde i urede, og du trækker dig sky tilbage over for det pinefuldt tilbagevendende spørgsmål: "Hvorfor skal de lide dette? Hvorfor skal selv menneskeånden være et glar, som kan brydes sønder og formørkes?"

Jeg traf ham ikke indelukket, ikke i nogen ensom celle, således som jeg havde formodet. Han gik tværtimod i haven, et lyst, venligt, blomstersmykket anlæg, hvor solen faldt varmt på klynger af guldregn og syrener. Han kendte mig ikke, men kom mig i møde med en vis værdig anstand, som var jeg en supplikant, han nok ville bønhøre. Jeg havde tænkt mig ham mager, sammenfalden, et vrag for voldsomme, sjælelige storme – men hertil fandtes ikke spor. Han havde forandret sig meget. Hans før så kraftige, muskelstærke figur var blevet fyldig, for ikke at sige fed. Det sorte hår var stærkt grånet. Det faldt i lange bløde lokker næsten helt ned om hans skuldre, og han syntes at være stolt af det, for han rettede af og til på det under sin hovedbedækning, som bestod af en papirpose med tre takkede kantninger af guldpapir, omtrent som en pavekrone. Hans hudfarve var blevet skær, næsten halvt gennemsigtig, rød og hvid, som man træffer den hos velnærede munke, og hans udtryk var som disses – veltilfreds, humant-indolent. Der var

ingen tindren mere i hans stenkulssorte øjne, intet blink. Han så skævt forbi mig, når han talte, og gjorde ofte dette med halvlukkede øjenlåg, som smertede lyset ham. Dragten var patienternes almindelige. Han havde "en herreklædning", forklarede han mig, men beklagede bittert, at han ikke måtte tage den på.

Vi gik op og ned ad gangen og talte sammen, han, den forrykte, og jeg, den kloge, men havde nogen lyttet til vor samtale, skulle han have haft ondt ved at sige, hvem der var patienten. Han mindedes alt fra sin barndom, særligt hjemmet hos Berthelsens og den venlige, snaksomme købmandskone. Han huskede også byen, mester Jokum og rejsen til København, men jo nærmere vi kom denne, desto mere syntes hans hukommelse at tage af, og selve eksplosionen med al den pine og kval, der var gået forud, erindrede han slet ikke. Det var, som om der her var et hul i hans tilværelse, og jeg måtte prise den naturens barmhjertighed, der således kastede forglemmelsens dulmende slør over de bitreste, de mest kvalfulde dage i hans liv. Han havde det udmærket godt, hvor han var. Det var særdeles respektable folk alle tilsammen. Alle anerkendte ham, alle forgudede ham, men det var jo ikke mere end der tilkom ham. Om han kunne gøre noget for mig? Nej!

Det var kedeligt. Han ville gerne gøre noget. Han holdt af menneskene. De var jo alle hans børn, og de var ikke så gale, som man sagde, nej, slet ikke. Var de gale, kunne han jo helbrede, og han gjorde det gerne. Mange havde ikke villet anerkende ham, fordi de var syge, men så havde han helbredet dem, og nu erkendte næsten alle, hvad han var – Vorherre.

Dette var omtrent slutningen af samtalen, og her trådte vanviddet så tydeligt frem, at jeg begyndte at blive ængstelig. Jeg kom jo netop for at skille ham fra de omgivelser, hvorpå han satte så megen pris. Varligt ledede jeg atter samtalen hen på byen, betonede, at man ønskede at se ham der igen, og spurgte endelig, om han havde lyst til at følge tilbage med mig. Han syntes slet ikke at blive overrasket eller betaget. "Der var vist mange i byen, han kunne helbrede," mente han, og desuden var han jo allestedsnærværende, så at det var ganske ligegyldigt, om han var her eller der.

"Han har aldrig lyse øjeblikke," sagde lægen til mig ved afskeden. "Skulle han få dem, ville jeg beklage ham, for da ville først hans ulykke begynde. Som han nu har det, er han måske en af de få lykkelige, jorden ejer, for han har nået, hvad han har stræbt efter, og det kan ikke tages fra ham. Lader De ham leve i hans illusion og omtrent på samme måde, som han nu er vant til, vil De i ham få et aldeles uskadeligt individ, der måske til en vis grad vil være i stand til at gøre nytte. Forstyrres han derimod i sine drømme, bliver han drillet eller isoleret, indestår jeg ikke for noget. Vi vil da rimeligvis få ham tilbage med de gamle anfald, og det bliver da et spørgsmål, om et nyt ophold hos os vil være i stand til at skaffe ham den tilstand af ro, hvori han nu befinder sig så vel."

Jeg tog ham med mig og førte ham, for at undgå opsigt tilbage i en lukket postvogn. Han var glad, barnlig stolt herover, især over vognens gule farve og den røde postillon. "Vorherre kørte altid i guldkaret," sagde han. Det undrede ham kun, at postillonen ikke blæste basun. Da vi rumlede ind i byen, hen over dens ujævne stenbro, blev han alvorlig. Der var ingen, som

modtog ham, ingen æresporte – de måtte være syge alle sammen. Hans ny bolig tiltalte ham. Det var rart, at der var så stille, for nu fik han meget at tænke over. Han ville ikke ødelægge byen, men helbrede den, frelse den.

Denne tilfredshed varede dog kort. Allerede den næste dag klagede han over, at menneskene havde forladt ham, og da jeg nogle dage efter besøgte ham, fandt jeg ham ganske forandret. Han sad sky, sammenkrøbet i en krog, betragtede mig med øjensynlig mistillid, og det holdt hårdt at få en samtale i gang. Endelig fik jeg ham dog på gled. Han havde set "*de sorte*" forklarede han. De boede her i usselhed og mørke, men dog stræbte de ham efter livet, for de vidste ikke, hvem han var. De kom hver aften i skumringen, når han havde ladet solen gå ned, og de strakte sig, så lange og så sorte, ud ad krogene, ned ad loftet, frem under sengen. De så ud som sorte slanger, og de voksede med mørket, blev så store, så forfærdelige. Om natten havde han ingen magt. Den svandt med hans sol, og de snoede sig op på sengekanten, stirrede på ham, nikkede ad ham, spillede med deres spidse, sorte tunger, og hvislede, så han hvinede af angst. Om morgenen gled de bort; ind under sengen, hen i krogene, men dog ikke ganske. Han havde fundet dem der, set dem sidde som sorte spindelvæv, ganske små, men hver nat strakte de sig igen, krøb frem og fik liv. Han kunne ikke holde det ud. Han måtte rive hele fattighuset ned, og han følte, at han fik kræfter. Hver dag voksede de.

Han så forstyrret, næsten vild ud, da han med halvdæmpet stemme betroede mig sine kvaler. Jeg forudså, at det ville ende galt, og spurgte ham, om man ikke kunne skaffe de sorte bort, om der ikke gaves noget middel?

"Jo, de lyse," svarede han. "Jeg længes efter de lyse."

Hvem var da de lyse?

Ja, det ville han ikke sige. Det måtte jeg jo bedst vide selv.

Der var netop byrådsmøde den samme eftermiddag, og jeg forebragte atter sagen, talte varmt og indtrængende. Mine ord gjorde vistnok ingen virkning, mere derimod den betragtning, at man ikke kunne stå sig ved at få en ustyrlig gal, for hvis ophold man på ny måtte betale sindssygeanstalten. Distriktslægen sluttede sig til mig og anbefalede at lade porten fra gården stå åben ud til det lille vænge, der stod i forbindelse med fattighusets køkkenhave. Patienten ville da få mere lys og luft, og det var jo muligt, at en eller anden af lemmerne ville tage sig lidt af ham.

Heri skuffedes vi dog højligt. Hvor dybt mennesket synker, overholder det altid en vis gradsforskel, et kastevæsen, og i dette er den afsindige pariaen. Desuden er almuen utrolig egoistisk, navnlig lige over for syge. De kan smitte, gøre skade. Kort sagt, man skyr dem, og den gale måske mest af alle.

Det vakte derfor en levende opposition, at man tillod ham al komme ud i haven og vænget. Alle trak sig tilbage for ham, lukkede deres hjerter og døre. Han var som en pestbefængt, hvor han viste sig.

"De er meget syge her i byen," klagede han en formiddag for mig, "og det vil holde hårdt at få dem raske. De har de sorte i deres hjertekroge, sort spindelvæv ligesom derinde, men jeg ser de lyse. De er ude i vænget, ved vandet, over blomsterne. De vil hjælpe mig. Jeg får dem nok fat."

Atter spurgte jeg ham, hvem de lyse var, og atter fik jeg det samme svar: Jeg måtte jo bedst vide det selv.

Altså trængte jeg ikke på, så meget mindre, som han i det hele havde det bedre, hvilket han selv indrømmede. Han holdt så meget af at sidde i den lune krog under halvtaget og se ærterne blomstre. Han kunne også nok lide at plukke blomster ved den lange grøft, der fra haven løb ud i gadekæret, og om natten sov han i vænget mellem vedstakkene. Der var ingen sorte, intet spindelvæv, og stjernerne skinnede så lyse.

11

En søndag eftermiddag, da jeg gik forbi fattighuset, hørte jeg et par skarpe børneskrig inde fra haven. Det var for sædvanligt til at jeg skulle gøre mig nogen tanke om grunden, og jeg fortsatte min vej uden om byen. Da jeg kom op på bakken, kunne jeg imidlertid se, at der var noget galt på færde nede i fattighuset, for børn og skrigende kvinder løb til og fra, flokkedes i tætte klynger inde ved haven og vænget. Jeg fik en pludselig angst, mindedes børneskrigene og skyndte mig tilbage – der måtte jo være hændt et eller andet.

"Han har ædt et barn!" hvinede en skarp kvindestemme mig i møde.

"Herren forlade dem, at de slipper galehuslemmer ind til os fattige stakler!" stønnede en gammel kone, idet jeg gik forbi.

"Jeg så ham komme op af vandet med hende. Han druknede hende først!" skreg en anden.

"Det er Inger Jensens Karen!" jamrede en tredje, og henne ved stentrappen så jeg Inger ligge bleg og bevidstløs, mens kvinderne vred deres hænder.

Ingen havde mod til at gå ind i bygningen, endnu mindre ud i haven. De holdt sig alle foran huset. De dristigste stod på stentrappen og tittede ind ad ruderne, men stuerne var tomme, og fra haven hørtes ikke en lyd.

Der kom en gru over mig, jeg ikke kan beskrive. Måske var det den, som gjorde mig så kold, så stærk. Jeg puffede hoben til side, sparkede den aflåsede dør op, styrtede gennem de tomme

værelser ud i haven, ud i vænget. Der sad han på en sten, drivvåd, tilsølet, mudret. Over hans knæ lå en lille, lyslokket pige, på hvis blege kinder livsrødmen lige var i færd med at vende tilbage. Hun holdt begge de buttede arme slyngede om hans hals, fast, krampagtigt, som i dødens sidste tag, men hendes første smil gjaldt ham, hendes klare, blå øjne søgte hans, der med et underligt, ængsteligt, fjollet udtryk bevogtede det tilbagevendende liv. Jeg ville tage hende fra ham, men han knugede hende til sig.

"Gå, gå!" gentog han afværgende. "Dette er en af de lyse!"

Begivenheden fløj fra mund til mund. Man stimlede om vænget for at se den gale Vorherre, der havde reddet Inger Jensens Karen. Nogle af de modigste vovede sig inden for gærdet, blandt dem Inger selv, der endnu frygtede, at Karen skulle lide overlast. Da hun jamrede sig for barnet, rejste han sig og gik hende i møde. Der var atter fasthed i hans gang, ro i hans bevægelser. Det sky var forsvundet. Han lagde barnet i hendes arme og sagde med den værdighed, jeg kendte så godt fra hospitalet.

"Jeg er Vorherre! Jeg kan give og tage. Husk, at hun hver dag kommer til mig, for nu hører hun også mig til!"

Dermed gik han langsomt ind, bad om tørre klæder, og da han atter kom ud, veg mængden ikke mere for ham. Heller ikke hørtes et eneste ord, der lignede spot eller forhånelse. Man betragtede ham med en vis forundret medlidenhed, parret med velvilje.

Den dag havde han erobret et folk – det simple folk. Det fine søger kun nødigt til fattighuset, og det havde han heller ikke behov: Det var sine jævnlige, han havde tørstet efter. De så nu

med forundring, at han ikke var som et dyr, at han kunne tale og handle endogså med en vis fornuft. De begreb ikke dette, thi for dem var en gal mand det samme som en gal hund, noget man burde sky – ja helst slå for panden, hvis man blot kunne komme til. At de ikke fandt galskaben udtrykt i hvert af hans ord, hver af hans bevægelser, syntes dem såre mærkværdigt, men det egentlige vanvid, at han bildte sig ind at være Vorherre, fandt de ikke så forunderligt. Han havde jo været vant til at kaldes således fra barn af. Desuden kom det kun glimtvis frem, og på en måde, som ikke var anmassende. Han ville jo blot helbrede, gøre lykkelig, skaffe fred, og han havde begyndt med at frelse et liv.

"Han er, min sæl, ikke mere gal end de fleste af os," sagde Lars Vævers kone, og Smedebirthe var ganske af samme anskuelse. Disse stemmer havde vægt, for den første var synsk, og den anden viste så ufejlbarligt igen, at tyvene altid stjal i den modsatte ende af byen.

Den nat sov han for første gang frivilligt i sit værelse, og han så intet til de sorte. De mørke spindelvævstanker i hjernens hemmelige kroge var som vejrede hen. Han havde jo vundet en af de lyse, Inger Jensens Karen, og trods alle moderens bestræbelser, var denne pige ikke til at holde borte fra vænget. Med barnets instinktive sans havde hun fattet, at her var en, der længtes, en, der led, en, der ville hende vel, og hun forsømte ingen lejlighed til at vise ham sin taknemmelighed. Hver dag besøgte hun ham, bragte ham mad eller blomster, og navnlig på de sidste satte han stor pris, var det så kun de simpleste lyngtotter. Han ordnede dem i kranse eller koste, og havde dem rundt om i hver krog. "Hvor de står, er der fred," sagde han.

Mærkeligt var det, hvor han kunne tale med børn. Solskinsdage sad han altid i vænget, og når de små kom fra fattigskolen, stimlede de til ham, som til en fornøjelse. Karen havde hæderspladsen: hun sad på hans skød. De andre lejrede sig omkring ham i græsset, plukkede blomster, fandens mælkebøtte og gåseurt, bandt kranse og stak dem på hans arm. Jo flere kranse han fik, desto mere lyste hans øjne, og så begyndte han at fortælle, hviskende, dæmpet, i ensformigt tonefald.

Jeg lyttede af og til bag vedstakkene, men fik sjældent rede på det, for han tav, så snart han blot anede en voksen. Men det, jeg hørte, var forunderlig rigt og fantastisk, ret skikket til at gribe en barnesjæl. Skyerne var blomster. Røde roser og guldgule solsikker voksede deroppe i den himmelblå luft, så dyb, så kølig som et helt hav, med klare luftbølger og strandbred af den gyldneste aftensol. Hvert blomsterblad, som dalede mod jord, blev et barn, en af de lyse, foldede sig ud, levede, duftede og bar frugt. Hver aftenstund kom evighedslandet frem. Man kunne se dets gyldne bred ligge helt nede på heden, og den, som var på det yderste, vandrede derind, blev atter blomst i evighedens have, sejlede på aftenrødens skyer op mod de evige, blinkende stjerner. Under dem lå det sorte, det onde, men han var Vorherre, han skulle nok vare sine blomster. Og børnene klyngede sig til ham.

Jeg har set ham sidde mangen en sommerkvæld ude i vænget; hele gruppen rødligt belyst af den synkende sol. Underligt tog det sig ud, men malerisk, gribende. Han havde fået lov at bruge sin "*herredragt*", en storblommet, kattunsslåbrok med røde snore. Den hang nu i pjalter, næsten alle farverne var borte. På

hovedet bar han sin underlige hue. Guldstrimlerne dinglede løst ned fra den og viftede mellem de grånende lokker, der omsluttede dette lidenskabsløse åsyn, tilsyneladende så sundt, så frisk, et billede på den frugt, ormen har gnavet. Når man så ham sidde således, omringet af børn, lyttende til deres barnlige snak, og betragtende dem med de mørke, drømmende øjne, skulle man tro, at det var en lykkelig bedstefader, som i aftenstunden legede med sine børnebørn. Hans rolige holdning, de langsomme bevægelser, det grånende hår, som næsten formede sig til et med skæggets bølger – alt gav ham en mild, patriarkalsk værdighed, som harmonerede godt med den illusion, hvori han levede. Og han var for disse børn mere end en patriark, mere end en fader. Han var "*deres lille Vorherre*". Det var deres kælenavn, som på en gang drog dem til ham og gav dem respekt. De følte deres uudviklede, barnlige ånd på en forunderlig måde beslægtet med hans brudte, forvirrede, men fantastiske sjæleliv. De var børn til hobe. Den gamle med de unge.

Dette spejlede sig også i deres lege. Ingen kunne lege med dem som han. Ingen havde sådanne ideer, sådanne påfund. Af grusgravens brogede sten, som de bragte med i deres lommer, dannede han de sælsomste figurer – skyer, havbølger, mennesker, der kæmpede for livet i storm og brænding. Så blev det lagt om igen, blev heden, klitterne, havet og skibene langt ude i det blå. Af blomsterne, som de pillede itu blad for blad, lagde han de skønneste farvemosaikker, ordnede dem som aftenskyernes lag, som fugle, der flyver i flok, som paradishaver med træer og de underligste blomster. Altid var det nyt, altid uanet. Han skabte sine billeder, som Herren jorden, og børnene

så det alt sammen, forstod det alt sammen, og frydede sig som mennesket på skabningens dag. Det var såre skønt, og under deres jubel følte han sig som skaberen, som Vorherre.

Det er et gammelt ord, at hvem, som har børnene ved hånden, har mødrene ved hjertet. Hvorledes må det så ikke gå den, som har hjertegrebet børnene selv? Han blev lidt efter lidt fra børnenes afgud til mødrenes, og efterhånden forsonedes også mændene med hans væsen og forunderlige idé. Ikke, at man troede på den eller tillagde ham særegne kræfter. Man fandt kun, at tanken ikke havde noget stødende eller anmassende. Han var jo, som han sagde, den Herre, der ville hjælpe, stifte fred, helbrede, og han gjorde sig aldrig stor deraf. Han var i så tilfælde kun blevet latterlig.

Selv byrådet, der først havde tænkt at behandle ham omtrent som en cellefange, slappede lidt efter lidt tøjlerne, og med den forandrede stemning hos almuen faldt til sidst al ydre tvang bort. Han skulle blot sove på fattighuset, men fik for resten lov til at gå frit omkring, og så stor var allerede nu hans anseelse, eller rettere befolkningens kærlighed, at der aldrig dannede sig det mindste opløb, når han i sit afstikkende ydre vandrede om i byens gader. I mangt et hjem nær fattighuset og hos alle Inger Jensens bekendte kom han, for børnene som en længe savnet ven, for de voksne som en snurrig, gammel patron, der aldrig gjorde en kat fortræd, men når han om aftenen gik hjem, havde han hele børneflokken om sig, og så længe der var en blomst på heden, kunne han være vis på, at den blev plukket til hans ære.

Den eneste, som ikke ville have noget med ham at gøre, skønt han skyldte ham livet, var, mærkeligt nok, Gunnar Havk. Jeg kunne først ikke få rede på grunden, for Gunnar var ikke sådan

at få i tale hver dag, men en aften, da han havde siddet hos mig, og vi havde talt om adskilligt, kom han med sine betænkeligheder.

"Slig lurvefante!" sagde han. "At bilde sig ind, at han er Gud Herren selv, og det i pjalter lige op over ørerne. Vidste jeg, det kunne hjælpe, skulle jeg give ham en sådan lussing, at vorherretankerne røg af hans hoved som fluer fra en ost, for det er det bare hovmod alt sammen."

Forgæves forestillede jeg Gunnar, at det var en fiks ide, kernen i storhedsvanviddet.

"Jeg tror knap det er så," svarede han, "slig nar har han jo været alle sit livs dage. Bildte han sig ikke ind, at det var ham alene, som drog mig op, og har han ikke fristet Gud både ved bespottelse og overmod? Er han nu gal, da er det fordi Herren har lagt sin hånd på ham, og jeg har intet at skaffe med den, der står under Guds vrede."

"Husk, at du kan komme der selv, så sandt som også du er en synder!" fo'r det ud af mig. Da blev Gunnar ligbleg og gik sin vej.

Jeg blev forbavset over hans pludselige bortgang – den lignede næsten en flugt – men i grunden var jeg vred på ham. Dog kunne jeg ikke nægte, at Gunnar både så klart og sandt. "Han er blevet gal, fordi hans mål til enhver tid har ligget uden for hans åndelige rækkeevne," disse lægens ord klang atter for mig. Dette var netop Gunnars tanke, og hertil kom nordmandens særegne ærbødighed for guddommen, hans sky for den, der stod under Herrens hånd, var under hans nemesis. Det var en følelse, jeg desværre aldrig havde truffet hos Henriks andre jævnlige, og jeg fortrød mine ord, fortrød, at jeg havde stillet Gunnar, og derved mig selv, under Herrens vrede.

Slige ord, udtalte i heftighed, kan pine, fordi man kommer til at frygte dem som muligt gående i opfyldelse, som en art profeti. Der er visse trusler, man ikke skal udstøde, og jeg besluttede at søge Gunnar i hans hus ude under hedebakken, så meget mere som jeg ikke havde set ham i en otte dage. Jeg var lige i færd med at gå derud, da det bankede på min dør, men på mit tilråb kom der ingen. Lidt efter bankede det igen, og da jeg åbnede døren, så jeg til min forbavselse Henrik sidde foroverbøjet, ængstelig sammenkrøbet ude på trappen. Det var første gang, at han søgte mig, og der var i hele hans holdning noget, som mindede mig om de første dage i fattighuset.

"Han havde haft sådan en ond nat. Der var kommet noget til ham. Noget havde draget ham, så han ikke kunne få ro."

"Hvad det da var? Om det var 'de sorte'."

"Nej det var det ikke. De var ikke sådan. Det var noget stort, noget mægtigt, der måtte lystres. Det havde sagt, at han skulle gå til mig."

"Hvad han da ville?"

"Ja, det vidste han ikke. Der var et slør over det. Men her havde han ro. Her var godt. Om han måtte blive?"

"Jo, det måtte han gerne."

Jeg ville have ham til at sætte sig ved kakkelovnen, for det var allerede langt inde i november, men det ville han ikke, den røde stribe over gulvet gjorde ham ondt. Han rokkede ind i min alkove, krøb sammen i halvmørket på en skammel, og slog armene om sine knæ. Således sad han og stirrede på mig uden at tale. Jeg tænkte, at han kunne sidde der, mens jeg var borte, tog min kasket og ville gå. Men nu kom der en stor uro over ham. "Jeg måtte ikke gå, ikke forlade ham, så kom det igen. Gik

jeg, måtte han gøre en ulykke. Det ville tale til ham, men her – her."

Jeg begyndte at blive underlig til mode. Det var allerede sent på eftermiddagen, mit tyende var ude, og her sad jeg alene med en gal, hos hvem jeg kunne frygte et eller andet pludseligt udbrud, for hans væsen var mærkeligt forandret. Imidlertid anså jeg det for klogest foreløbigt at føje mig efter ham, greb en bog og gjorde i den faldende skumring forsøg på at læse, halvt i bogen, halvt i hans ansigt, men jeg blev lige klog på begge. Han koggrede sig sammen som før. Sad og rokkede, med de lange arme om begge knæ. Gjorde jeg en bemærkning, nikkede han og sagde, at det ville tale til ham, men her – her, og så stirrede han atter på mig, sløvt, udtryksløst.

Således gik vist en time. Mørket faldt tættere, ilden i kakkelovnen sygnede hen. Der måtte gøres en ende på det – jeg syntes at kunne se hans øjne tværs gennem bogen. Da kom der nogen buldrende op ad trappen, tunge, svære trin. Døren blev revet op, og midt i stuen stod Gunnar Havk, bleg, forvildet. Jeg troede først han var drukken, således ravede han. Endelig fik han fat i en stol, sank stønnende sammen på den, og lidt efter kom han til orde. "Han troede, at det var et kristent land, hvortil han var kommet," sagde han, "da dog kristenfolk havde draget ham op af havet, givet ham føde og fortjeneste, men nu mærkede han nok, at de var værre end hedninge og indianere. Dagen efter, at han havde været hos mig og talt om den gale Vorherre, var hans kone blevet så syg. Ryggen værkede, og hun kunne ikke holde sig oprejst for pine i hovedet. Nu var det blevet til kopper, sorte kopper. Hun var slagen med spedalskhed som Job. Distriktslægen havde ladet de nærmeste huse rømme,

forbudt al omgang og lovet, at hun skulle komme på sygehuset. Men nu var sygehuset under reparation, og herredsfogeden havde desuden sagt, at man ikke kunne føre smitten ind i byen for et enkelt menneskes skyld, som desuden efter al rimelighed døde. Han måtte bjerge sig, som han kunne bedst, se at få en vågekone til den syge, og så blive derude til historien var forbi. Men der var ikke en sjæl, der ville våge hos hende, hverken for gode ord eller betaling. Hvor han kom, løb de for ham, som havde han pest, eller låsede døren lige for hans næse. Således var ingen levende sjæl nogen sinde blevet behandlet. Det var jo lige så godt som at spærre dem i et fængsel for at de kunne dø. Det var kristenpligt at se til de syge, hjælpe og helbrede, hvis man kunne."

Lige som Gunnar udtalte de sidste ord, hørte jeg en svag bevægelse fra alkoven. Det var Henrik, som rejste sig op. Nu stod han med halvt fremrakte arme, åben mund, og et lyttende, næsten spændt udtryk havde mærkværdigt forandret hans ellers så sløve ansigt. Han stirrede ud på Gunnar, som førhen på mig, og gentog hviskende: "Det taler til mig! Ja, ja, hjælpe, helbrede!"

Gunnar mærkede intet. Han vred sine hænder, så det knækkede i dem, og udbrød: "Herre Jesus! Hvilken jammer at se på! Hun er et stort, bullent sår over det hele. Hun skriger og vrider sig, blot det jeg rører hende, end det er nok så lindt. Er jeg da en røver, siden ikke et menneske vil se til mig i min nød? Jeg har vendt hende og lettet under hende, nat og dag, men nu kan jeg ikke mere. Jeg er så drukken af søvn, at jeg ikke ved, hvad jeg gør, og blunder jeg blot en kende, hører jeg hendes skrig, og farer op som i helvede. Asta har hjulpet mig og puslet

om hende til i dag, men hvad skal sligt et barn hjælpe? Det meste går op i klynk og klage. Nu har også hun feberen og ligger sløvt hen, så hun sygner vel også, kan jeg tænke. Så dør de begge, og jeg har ikke engang den, som kan bære liget af hus. Jeg får begrave dem som hunde på heden."

Gunnar sank sammen og hulkede højt med ansigtet skjult i sine hænder. Henrik gik et skridt ud af alkoven, rokkede frem imod ham, mumlede nogle uforstandige ord, men trak sig pludselig sky tilbage, idet jeg rejste mig. Jeg ville for enhver pris forhindre et møde mellem disse to. Selv var jeg dybt grebet af denne grænseløse ulykke. Mine hårde ord hvilede tungt på mig, men hvad skulle jeg gøre? Hvor ønskede jeg i det øjeblik at være fri og uafhængig for at gå ud og pleje dem selv. Men søndagen lå nær. Jeg kunne ikke forsømme menigheden for den enkelte. Og hvor skulle jeg skaffe nogen fra? Ingen er lovtvungen i slige tilfælde uden lægen, og han gjorde jo sine besøg. Havde han ingen kunnet skaffe, hvad formåede så jeg? Jeg, som desværre alt for godt kendte den stenhårde egoisme, den sløve ligegyldighed og den rodfæstede frygt for smitte, som besjæler vor almue lige fra bonden til det usleste fattighuslem. Og nu de rige, de velhavende? Gud hjælpe os! – ja, her var nød, bundløs nød!

Jeg sagde ham, hvad jeg tænkte, helt og rent ud. Jeg lovede, at jeg skulle gå fra dør til dør for at vække blot en til medlidenhed, men skjulte ikke, at hjerternes hårdhed var stor. Han hørte på mig i tavshed, men pludseligt for han vildt op og skreg: "Du fik ret, præst! Jeg står under Herrens vrede, og du skal vide hvorfor. Jeg kunne den dag have frelst kaptajnens hustru derude på revlen. Hun havde tag i rebet med, men jeg sparkede hende fra

mig, fordi jeg blev ræd, at drengen ikke skulle magte os begge. Nu kommer straffen over mig! Se, derfor blev jeg frelst ene af alle, fordi jeg skulle lide dette! Ja, jeg har stået under Guds vrede fra den dag af, men du har sagt det, du har ledet forbandelsen ned over mig. Nu må du hjælpe mig! Du skal det, præst, såfremt du ikke vil have tre liv og tre forbrydelser at drages med. Jeg har endnu mine pistoler derude. Kommer der ikke hjælp til i morgen, skyder jeg min hustru og mit barn, og mig selv kan I drage op af brønden. Nu har jeg sagt det, og jeg holder ord, så sandt jeg er den elendigste af alle!"

Han sparkede døren op, styrtede ud og tumlede ned ad trapperne som en rasende. Jeg stod målløs, betaget. I mørket listede en lydløs skygge forbi mig, nikkede fjollet ad mig og mumlede: "Jeg kan hjælpe; jeg kan helbrede!"

Der kom en spøgelsesgru over mig. Hastigt styrtede jeg til vinduet og rev det op. Nede i gaden ravede Gunnar af sted. Langt bag ham rokkede en grålig, pjaltet skikkelse med usikre skridt – det var "den lille Vorherre".

12

Min første gang var til distriktslægen. Han var ude. Min næste til herredsfogeden. Han spillede l'hombre, men jeg kom dog ind. Gnavent svarede han, at han ikke kunne tvinge nogen, at han stod uden for sagen, og først kunne skride ind, når Gunnar havde opfyldt sin trussel. Men det lod han nok være med. Hvis alle de hængte sig, som truede dermed, ville der ikke være nogen hverken i fængslerne eller fattighusene. Dermed meldte han "spurgt til nolo", og lod mig gå.

Hele aftenen var en fortsat pilgrimsvandring, den bitreste i mit liv. Overalt korte svar, afslag, stundom råheder. Overalt denne forfærdelige anskuelse, at enhver er sig selv nærmest, at man ophører at være kristen, så snart det gælder liv eller formue. Overalt selviskhed, sløvhed, åndelig død. Og jeg, jeg var deres præst!

Det var ikke til at holde ud. Jeg gik som jaget op og ned i mit værelse. Det samme billede, Gunnar hulkende på stolen og den gale mumlende fra alkoven, forfulgte mig overalt. Jeg følte mig, som om jeg virkelig havde nedkaldt forbandelsen, som om jeg var den, på hvem al skyld hvilede.

"Du får hjælpe selv. Lad så komme, hvad der vil!" tænkte jeg, trak i min kavaj og skyndte mig ud ad byen.

Der var kun dårlig eller egentlig slet ingen vej til Gunnars hus, men oppe fra bakken kunne jeg finde det efter lyset fra vinduerne. Da jeg kom derop, var alt mørkt, forneden som foroven, ikke et stjerneblink at se, og i retningen ad Gunnars

var alt ravnemørke. Jeg steg ned ad bakken, stavrede frem på lykke og fromme, snublede over sten og lyngtuer. Ikke engang et lys fra de to nabohuse kunne jeg se – de var jo rømmede. Imidlertid vedblev jeg at gå fremad. Der skulle ligge et kær, og i nærheden af kæret, tæt ved et bakkedrag, Gunnars hus. Pludselig stod jeg i vand til knæene – det var kæret. Jeg fulgte kanten, greb i sivtotterne og vadede frem gennem vand og dynd. Endelig gik det opad. Jeg fandt bakken og så noget hvidt. Det måtte være skorstenen. Det viste sig at være så; jeg nåede huset, bankede på, men alt vedblev at være mørkt, jeg fik intet svar. Først da jeg kom over gærdet og ind i den lille kartoffellod, som udgjorde haven, hørte jeg en sagte stønnen, blandet med en underlig, mumlende lyd, halvt sang, halvt brummen. Jeg bankede på vinduet. Lyden hørte straks op og kom ikke mere igen. Jeg bankede gentagne gange stærkt, råbte, hvem jeg var og bad om at komme ind. Men alt vedblev at være stille. Ikke en lyd lod sig høre. Så måtte jeg da vende om og gå efter lysene tilbage til byen.

Så udmattet jeg var, sov jeg dog ikke før henad morgenstunden, og min første gang var atter til distriktslægen. Han var ude i koppehuset, svarede pigen, men jeg besluttede at vente. Nu *skulle* der gøres noget. Endelig kom han, og, som det syntes, i perlehumør.

"Der er s'gu hændt noget meget morsomt," fortalte han. "Gunnar har i går aftes uformodet fået sig en vågekone. Kan De gætte, hvem det er?"

Nej, det kunne jeg da ikke.

"Ingen anden end den lille Vorherre. Han var i går om eftermiddagen trasket bort fra fattighuset, ingen vidste,

hvorhen. Der var gået melding til herredsfogeden, og Buss var hele aftenen ude efter ham. Men han havde også gemt sig godt. Hvem fanden skulle falde på at lede efter ham i koppehuset? Men der har jeg, pinedød, truffet ham siddende ved konens seng, og Gunnar var næppe til at ruske op af sin egen."

"For resten," vedblev distriktslægen, "er han ikke så helt fjollet endda. Først bad Gunnar ham rejse fanden i vold, men den gale snedker havde talt så underligt til ham, at han var blevet helt forknyt i det. 'Din hustru må jeg tage, men hun skal få det godt hos mig,' havde han sagt. 'Barnet skal du få lov at beholde, så stor en synder du er. Men jager du mig ud til de sorte, tager jeg dem begge.'"

"Der er jo ikke mening i den passiar," fortsatte lægen, "især da konen har det bedre. Skal nogen pille af, bliver det snarest den lille. Imidlertid må Gunnar være blevet bange, for han jog ham ikke bort, og nu må han blive derude til det hele er forbi. Jeg kan ikke forsvare at lade ham slæbe smitten ind i fattighuset, hvor der er så mange børn og alderssvage lemmer."

Jeg mente, at den stakkels sindssyge kun var en ny byrde for den ulykkelige Gunnar, men distriktslægen svarede: "Ja, man skulle tro det, men er det ikke mærkværdigt? Gunnar bad selv om at få lov til at beholde ham. 'Jeg troede ikke, at den stodder kunne hjælpe,' sagde han, 'men nu har jeg omvendt mig og bedt ham om forladelse. Han er så snild og letter så varligt på dem, at jeg med mine kræfter ikke kan det halvt så godt. Dertil gør han alt, hvad jeg siger, så stille og så snildt, som var han et kvindfolk. Hele natten har han siddet og sunget for dem, givet dem drikke, bredt under dem og talt godt for dem. Jeg gruer blot, fordi han har sagt, at han må tage min hustru, ellers lider

jeg ham godt i alle måder og ønsker ingen bedre.' – På konen kan han s'gu være sikker nok. Hun render ikke fra ham," sluttede distriktslægen.

I byen følte man sig vel noget ilde over at blive gjort til skamme af et fjollet fattighuslem, men frygt for smitte var dog det overvejende, og samtidig med at man diskuterede de trufne forholdsregler, var hele opmærksomheden vendt mod koppehuset og dets afspærrede patienter. Distriktslægen havde i sin praksis ført historien over hele byen, men man trak på skuldrene ad Gunnars frygt: Konen var ung, stærk og i bedring. Den næste aften kom der bud, at hun var død, og at der var to nye tilfælde – prokuratoren og Inger Jensens Karen.

Alt, hvad der falder ind under det overnaturlige, det mystiske, afviser man i vore dage ved et træf, et tilfælde. Tilfældighedens område er så uhyre stort. Det når, til held for de snusforstandige, alle vegne, men undertiden træffer tilfældet således i centrum, at man ryster på hovedet. Du ved, at jeg hader al mysticisme, al åndelig uklarhed, men da disse tidender kom, blev jeg opmærksom, og gav mig til at følge de senere begivenheder skarpt, for skønt vor almue hist og her anser de vanvittige for at være i besiddelse af et eget klarsyn, er det dog oftest så, at de kun handler i kraft af en omhyggeligt dulgt snedighed, hvormed de, underligt nok, finder en glæde i at vildlede dem, som ved deres forstand står højere, en mærkelig tilbøjelighed, som man allerede kan finde hos idioter.

Trods al det røre, der nu blev i byen, trods byrådets foranstaltninger og distriktslægens energi, bredte epidemien sig langsomt, men sikkert, dannede sine brændpunkter hos de fattige, spredte død og elendighed i vide kredse. Stundom

syntes den i færd med at slukkes, men så blussede den atter op, og hvor hjerterne før havde vist deres hårdhed, viste de nu deres modløshed og fortvivlelse. Således gik hele vinteren sammen med en stor del af den følgende sommer, og det var her, som alle vegne, navnlig børn, der faldt som dens ofre. Og dog var tallet blevet langt større, havde vi ikke haft den lille Vorherre. Han, som før var uænset, eller i det højeste havde tiltrukket sig et medlidende blik, han så man nu op til, som til en hjælper, en frelser. Da Gunnars datter var blevet rask – for rask blev hun, trods distriktslægens frygt – gik han tilbage til fattighuset, hvor den lille Karen lå på sit yderste.

"Hende skal de sorte ikke have," sagde han, og skønt man trak på smilebåndet, for hun var opgivet, kom hun sig og lever den dag i dag.

Fra nu af fulgte han epidemien som dens skygge, eller rettere, han var for mange i disse mørkets dage den eneste lysende, oplivende sol. Blev en voksen syg, sagde han gerne: "Han hører jo ikke mig til," men førte man ham til et barn, især et rigtigt lidende, kunne man være vis på, at ingen moder ville pleje det ømmere end denne stakkels fjollede, som man før knap troede kunne hjælpe sig selv.

Mærkeligt var det samtidigt, at han bedst kunne hjælpe de fattige, dem der trængte. Blev han kaldet til velhavende eller endog rige, og det skete i et par tilfælde, havde han vel viljen, men evnen slog ikke til. Om det var personerne eller omgivelserne, der påvirkede ham, skal jeg ikke kunne sige, men han følte sig urolig, utilfreds, nervøst betaget, og gik i reglen bort med den bemærkning, "at her kunne han ikke helbrede. Her var for mange."

Men endnu mærkeligere var det, at han i flere tilfælde bestemt undslog sig for at blive. Stundom, når han blev ført til et sygt barn, kunne han næsten ikke udholde at se det, men jamrede med de andre, ja, brast i gråd og ville bort. Spurgte man ham om grunden, bad han for sig og sagde: "Han måtte tage det. Det var ikke hans skyld, men han *måtte*." Undertiden skete dette lige ved sygdommens udbrud, undertiden på et senere stadium. Men der, hvor han ikke ville blive, døde børnene.

Jeg har senere tænkt mig, at hans øje kunne være blevet skærpet således, at han kunne se dødsskyen længe før nogen anden. Men i et par tilfælde ved jeg bestemt, at børnene lige var blevet syge, i et par andre havde både lægen og familien det bedste håb. Jeg skal ikke trætte dig med forklaringer eller påtvinge dig min overbevisning. Jeg ved kun, at disse tilfælde havde noget forunderligt betagende, og at han ofte var i stand til at bringe jubel eller fortvivlelse ind i en familie, så snart han blot havde sat foden over dens dørtærskel.

Fattigfolk i byen, og senere bønderne, nærede derimod ingen tvivl om hans forunderlige evne.

"Han er så klarsynet, at han kan se dem lige ind i hjertet," sagde en gammel bondekone til mig, og jeg har tit syntes, at hun virkelig havde ret. Han vandrede egnen rundt hele den påfølgende sommer, hjalp beredvilligt, hvor han kunne, og fra nu af var han ikke alene byens, men hele omegnens "lille Vorherre", og hans ry spredte sig så vidt, al der kom folk langvejs fra, blot for at se ham.

At han ikke ræddedes for sygdommen, heller ikke følte sig betaget af dens modbydelige sider, kan man måske tilskrive

hans sygelige sindstilstand, ligesom han må have været i høj grad uimodtagelig for smitte. Hvad man derimod slet ikke kan forklare, er den forunderlige drift til at hjælpe, der som en gådefuld drivende magt gav ham spændkraft og styrke langt ud over det sædvanlige.

"Jeg må. Det driver mig – det taler!" svarede han gerne, når man ville afholde ham fra at anstrenge sig alt for meget.

Til andre tider henviste han til sig selv, som Vorherre, der *måtte* hjælpe, *måtte* helbrede og selv stod hævet både over sygdom, anstrengelse og død. Således blev hans fikse ide, foruden at være en lykke for ham, en velsignelse for andre og, i åndelig henseende, en fremgang for ham selv, for jeg kunne tydeligt spore, at den stadige berøring med mennesker i forbindelse med hans virken, tvang hans tanker over i andre kredse, bort fra ham selv, ja stundom endog bort fra det, der udgjorde hans forvildelse.

Af og til kunne der komme, hvad jeg ville kalde "begyndende lyse øjeblikke." Øjeblikke, hvor han fik en vågnende tvivl om, at han virkelig var det, han indbildte sig at være. I sådanne timer var han højst ulykkelig, græd, og klagede over, "at kraften var veget fra ham, at Herren straffede ham." Indvendte man nu, at han jo ikke kunne straffe sig selv, svarede han, "at han følte, at der var endnu en herre, den *store* Vorherre, højt oppe, langt borte. Han var jo kun den lille, der skulle hjælpe, helbrede, og nu kunne han knap det – kraften var veget fra ham."

Digteren, så vel som skuespilleren, bæres af sin fantasi, sin inspiration. Maleren, billedhuggeren og musikeren har som disse deres skabende genius, deres ideer. Den gale virker derimod alene i kraft af sine indbildninger, men han har det

tilfælles med det geniale, at berøves han disse, styrter han til jorden som Ikarus, da vingerne svigtede, bliver til intet, som digteren og skuespilleren bliver det, når fantasien, inspirationen forlader dem. Jeg blev flere gange hentet til ham, når han fik disse anfald, og hver gang måtte jeg sande lægens ord, at med de lyse øjeblikke ville hans ulykke begynde.

Da epidemien endelig var hørt op, blev der tale om på ny at indsætte ham i fattighuset, men dette ville Gunnar på ingen måde finde sig i. Han havde fået en næsten overtroisk respekt for ham, og dertil kom følelsen af, at "den lille Vorherre" havde reddet om ikke hans, så dog hans datters liv.

"Ja, det var jo aparte fint," sagde han, "at sætte den i et fattighul, som er lige god både med Habakuk og Zacharias."

Så fik han da lov at beholde sin egen "lille Vorherre" ude i huset på heden. Her kunne man undertiden se dem sidde sammen. Gunnar på brøndkarmen med violinen under hagen, Henrik på hug ved hans fødder, rokkende frem og tilbage med armene om sine knæ. Så vidste jeg, hvad det betød, og vogtede mig vel for at forstyrre dem. Det var Gunnar, der spillede, som David spillede for Saul, spillede ham fra tvivlens og mismodets kvalfulde timer tilbage til hans drømmeland, hvor han boede med sin lykke.

"Han var så syg i går, men nu kan han gøre mirakler igen!" sagde Gunnar, som altid var meget tilfreds både med sit spil og dets virkning.

Således gik tiden, fem til seks år, hvori de begge følte sig særdeles opbyggede ved hinanden, hver for sig udfyldende et led i den andens tilværelse. Den lille Vorherre kastede en vis glorie over Gunnars violin, og til gengæld var denne hans eneste

trøst, når han havde sine lysere øjeblikke, og disse kom hyppigere og varede længere, jo ældre han blev. Når Gunnar om efteråret drog ud til høstgilde for at spille fra gård til gård, fulgte Henrik ham som hans skygge, og det var egentlig hans bedste tid, for han havde, foruden Gunnars spil, bøndernes hyldest, og det var vanskeligt at sige, hvad der gjorde ham lykkeligst. Underligt var det at se dem i den halvmørke, støvede lade, hvor lysene osede og punchen dampede, hvor karlene lo og fjasede med pigerne, mens Gunnar strøg violen fra forhøjningen. Ved hans fødder smilede da den lille Vorherre i sin grå talar og med den guldbesatte papirshue på hovedet, nikkede lyksalig til forsamlingen, og slog takten til Gunnars spil med underlige fagter. Ingen havde ondt af ham eller syntes, han vakte forargelse. Heller ikke drev man gæk med ham, men når gildet var endt, fulgte hele følget dem til den næste gård, hvor lystigheden skulle fortsættes. Man har sagt mig, at han af og til spåede pigerne ved disse gilder. "Men det havde ingen art," sagde de. "Det gjorde Smedebirthe langt skrappere."

13

Da kom endelig den begivenhed, som for sidste gang vendte hele byens opmærksomhed imod ham, som gav ham, hvad man i menneskelig forstand kalder lykke, men som samtidig stillede så store fordringer til hans nedbrudte ånd, at den sønderbrød det sørgelige, usle hylster, den var iklædt.

Våren var kommet, dagene fik flere timer, nætterne blev lyse, og skærsommer stundede til. I byen gjorde man store forberedelser til skærsommermarkedet, vårens og børnenes lyseste fest. Gunnar havde lovet at spille til dansen. Aldrig havde markedet været så fornøjeligt, aldrig havde man set sådanne beridere. Dog jo – engang for fyrretyve år siden, da den store taterbande havde været der, da den lille Vorherre var fundet under egen, og da den fremmede dame var rejst bort. Nu var herredsfogeden forflyttet, den gamle prokurator død, Berthelsen gået fallit, og Lars Frandsen vandret til Amerika. De unge kendte ikke historien, men så fortalte de gamle den, fortalte, hvor store tanker man havde knyttet til skærsommernatsbarnet, hvor man havde ventet og håbet, hvor man var blevet skuffet, og til slutningen rystede man på hovedet ad sig selv, fandt, at man havde været meget ungdommelig, for ikke at sige sentimental – nu så man ikke længere efter guldkareten, der skulle hente ham til fremmede lande. Byens hittebarn havde vundet guld, hjerternes guld, men heller ikke mere. Og dette hjerteguld lå tilmed i de dybere lag, for byens finere del påskønnede ham egentlig kun som et slags

abnormt fænomen, der vel havde gjort en vis nytte og kunne være ganske interessant, men som dog havde kostet byen for meget i forhold til hvad han var blevet – en stakkels fjollet, der kunne pleje fattigmands børn.

Da rumlede det nede i gaden. Det var ikke posten, heller ikke proprietærens fjedervogn. Det lød så let, så aristokratisk. Byens stenbro syntes at jævne sig for denne fine, hurtigt rullende landauer, som nu svingede ind ad gæstgivergårdens port. Ansigterne kom fra vinduerne til gadedørene, ja helt ud på stentrappen, og her sad de forundrede på lange halse, der alle vendte sig mod gæstgivergårdens rødmalede port. Hvem kunne det være? – hvem kunne komme så sent, og hvad var det for en uniform, han havde på? – den var vist fransk, spansk, ja måske portugisisk. – Hvorfor lukkede man nu porten? – havde folk måske ikke lov til at se? – det var meget mærkværdigt! Men måske var det kronprinsen af Preussen eller kongen af Sverige.

Den sidste gisning fik en høj grad af rimelighed derved, at en galoneret jæger – ham med uniformen – i følge med gæstgiveren forsvandt i retning ad torvet for kort efter at komme til syne med herredsfogeden, som både var i galla og så meget altereret ud. Så blev der tændt lys i salen, hele ni lys i glaskronen, og de, som stod på drejerens stentrappe, kunne se, at herredsfogeden bukkede meget dybt for en mager herre, der sad i gæstgivergårdens eneste lænestol med en portefølje på skødet. Så blev der desværre rullet ned, men en halv time efter kom Buss med Gunnar Havk, som var blevet hentet lige som dansen skulle begynde. Gunnar kom lidt efter ud med et såre forstyrret ansigt og løb af sted for at finde "den lille Vorherre", som han i trængslen ikke havde passet på, og samtidig dermed

så man byens gamle guldsmed blive eskorteret til gæstgivergården af Buss, som med et ubevægeligt åsyn stillede sig op uden for porten for at modtage Gunnar og hans staldbroder. Det hele vakte umådelig opsigt, og da de endelig alle var samlede i gæstgiverens sal, var man vis på at noget frygteligt var eller måtte ske. Dette hændte også, for herredsfogeden stak hovedet ud ad vinduet og hviskede et par ord til Buss, hvorpå denne ryddede gaden med en iver, der i høj grad mishagede alle, undtagen dem, som boede lige overfor, og som standhaftigt vedblev at iagttage de nedrullede gardiner til noget over midnat.

Den næste morgen gik nye og højst forunderlige tidender gennem den ganske by. Så skulle madam Berthelsen dog få ret i sin grav, så var han dog virkelig et fyrstebarn, guldkareten var kommet fra de fjerne, underfulde lande med sendebuddene, som skulle hente ham til al livets herlighed. De havde fundet ham, set ham og – var rejst igen. En betydelig sum var blevet deponeret i byens sparekasse for at han ikke skulle lide nød, og der var lovet mere.

Hermed var sagen imidlertid ikke afgjort, skønt det havde været i alle parters interesse, om man havde ladet den blive på dette stadium. Byens ny prokurator forstod, som god ven af herredsfogeden, lidt efter lidt at lokke alle detaljer ud af ham, indtil han fik rede på hele historien, og denne var i korthed følgende:

Fyrstinde G., hvis fader besad udstrakte besiddelser i russisk Polen, havde fulgt sin broder til København for at undgå en påtrængende frier, en grev Pitschinoff, med hvem faderen ønskede hende formælet. Hun var ung, smuk, glimrende

musikalsk begavet, og gjorde stor opsigt i Københavns diplomatiske kredse, hvor hun snart blev den sol, hvorom alt drejede sig. Selv meget rige og meget aristokratiske damer kunne undertiden have forunderlige bizarrerier i deres tilbøjeligheder, og således var det også gået her. Fyrstinde G., der fandt sig omringet af tilbedere, forsmåede disse for at kaste hele sin unge, lidenskabelige kærlighed på en fattig, københavnsk musiklærer, der lejede den sorte kjole, hvori han gav hende information. Snart kunne forholdet ikke dølges længere. Ægteskab var der naturligvis ikke at tænke på, og hun besluttede da at skjule barnet hos sin amme, som levede et sted i Tyskland. På rejsen gennem Fyn fik hun at vide, at grev Pitschinoff var kommet til København, at han efter al rimelighed havde fået nys om hemmeligheden, og at han var rejst efter hende. Forfærdet og fortvivlet tog hun ikke i betænkning at skille sig ved det eneste vidne, der kunne forråde hende, og det stakkels, hjælpeløse barn blev overgivet til en af taterbandens kvinder med pålæg om snarest at bringe det til det betegnede sted i Tyskland. Hvad der nu havde bevirket, at denne kvinde, trods den lovede belønning, havde lagt det i krybben ved kroen, er ikke let at sige. Heller ikke, hvorfor hun havde lagt belønningen, armbåndet, ved siden af barnet. Rimeligst er det, at bandens fører ikke har villet have noget med barnet at gøre af frygt for at komme i ulejlighed på en eller anden måde.

I Tyskland havde grev Pitschinoff indhentet hende, og da han fandt hende lige utilbøjelig til at modtage hans kærlighedsforsikringer, havde han kastet masken: truet med at kompromittere hende og angive alt for faderen. Af frygt for det,

man kalder verdens dom, begik hun nu den anden forbrydelse. Hun ægtede ham, men kun på den betingelse, at barnet skulle adopteres for at blive legitim arving til deres fælles formue. Greven gjorde først vanskeligheder, men da hun forblev ubevægelig, gav han efter, og rejste endog selv til fyrstindens amme for at hente det. Her fik han da at vide, at barnet slet ikke var kommet, og det faldt ham ikke vanskeligt at formå ammen til at skrive et brev, hvori hun meddelte fyrstinden, at barnet var død kort efter ankomsten af en ondartet børnesygdom. Fyrstinden fattede imidlertid mistanke, og rejste selv til ammen, men denne fastholdt sin forklaring, ja viste hende endog barnets grav. Først atten år efter, da hun som gammel kone lå på sit yderste, betroede hun hemmeligheden til sin skriftefader og bad ham meddele fyrstinden den. Grev Pitschinoff var imidlertid død efter et ulykkeligt, barnløst ægteskab, hvor han havde sat en stor del af hendes betydelige formue over styr, og hun, der selv var sygelig, havde betroet sin godsforvalter, en ung, energisk mand, at rejse hertil for at anstille efterforskninger efter barnet på stedet selv. Det var denne mand, som Henrik havde truffet under egen. Det var sin lykkes bringer, som han havde forbandet, og det var ham, som lynet havde dræbt. Så forunderligt krydses menneskenes veje. Havde han den aften opgivet sit forsæt, havde han mødt den ubekendte forsonlig, rakt ham hånden og vist ham vej, havde alt været anderledes – forjættelserne var blevet opfyldte. Nu førte det til, at fyrstinden i en slags sløv resignation opgav alle videre efterforskninger, ja, næsten betragtede det som en himlens straf, at hun aldrig skulle finde sit barn.

Da traf hun under et ophold i Italien, hvorhen hendes vedblivende sygelighed havde drevet hende, en dansk landskabsmaler, som blev en stadig gæst på hendes villa ved Sorrento. Han fortalte hende som et slags kuriosum om den forunderlige dreng, han havde truffet i hedebyen oppe i Danmark, dette naturbarn, som havde haft så forunderlige evner, set så ejendommelig ud og skuffet ham så meget. Han kendte også dets historie. Vidste, at det var fundet i krybben, at byen havde antaget sig det, og at det nu efter al rimelighed var blevet, hvad det duede til, en dygtig håndværker. Fyrstinden blev opmærksom, spurgte om dets alder, dets udseende, og lidt efter lidt blev det hende klart, at det måtte være ham, hendes eneste kærligheds ulykkelige søn, at han efter al rimelighed levede, vistnok fattig, måske i nød. Alt syntes hende at kunne blive godt endnu. Hun brød op fra Sorrento. Rejste, trods det tidlige forår, i den ublide tid over alperne, pådrog sig en brystbetændelse, og nåede døende sit hjem. Her bestemte hun i sit testamente, at hvis hendes søn endnu levede, skulle han, hvis han fandtes og hans identitet godtgjordes, arve hendes godser og hendes formue. I modsat tilfælde skulle arven gå over til en brodersøn, som var bosat i Warschau.

Det var på disse bestemmelser, at prokuratoren byggede sin plan. I testamentet var der jo blot fordret, at sønnen levede og kunne bevise sin identitet, og dette mente prokuratoren, at man kunne. Hvorledes man for resten fandt ham, om han var ved sin fornuft eller ikke, var, juridisk set, et ganske underordnet spørgsmål. Der måtte da beskikkes ham, eller rettere formuen, en værge, og til denne post havde prokuratoren i sit stille sind udset sig selv. Desuden var sagen,

mente han, af højeste vigtighed for byen, for da denne havde ernæret Henrik, ladet ham opdrage og oplære, måtte den også være arvetager efter hans død, som mulig kunne komme tidligere end nogen anede. Der var, kort sagt, ingen tid at spilde. Denne for byen så vigtige sag måtte ikke forsømmes, og mindst af alt skulle man lade sig nøje med de lumpne par tusinde dalere, som disse fremmede fyre, der naturligvis støttede arvingen i Warschau, havde fundet for godt at efterlade. Det var jo ikke mere end en almisse.

Jeg skal ikke afgøre, hvor vidt prokuratoren havde ret eller ikke, men vist er det, at han tog sagen med en hensynsløs, næsten ubændig iver. Da han med rette mente, at Gunnar måtte kunne påvirke sin stakkels åndssvage ven stærkest, betroede han ham alle sagens omstændigheder, og Gunnar, der i sin levende retsfølelse oversa, hvor farligt det kunne blive at eksperimentere med en vanvittig, lovede at bringe ham til fornuft og navnlig "*snakke for ham*", når han havde sine lysere øjeblikke. Selv tog prokuratoren over hals og hoved til København, dels for at rådføre sig med et par juridiske autoriteter, dels for at skaffe materielle beviser, navnlig armbåndet, som på en eller anden måde måtte bringes til veje.

Fra nu af var staven brudt over "den lille Vorherre". Han havde ingen fred, ingen ro. Hans bedste ven var blevet hans plageånd, og de gamle, trofaste fæller fra fattighuset og de små rønner i byens udkanter, trak sig tilbage, halvt sky, halvt mistænkelige, – han var jo pludselig sluppet ud af deres kreds, blevet rig, blevet en anden. I virkeligheden var det ikke tilfældet, for Henrik, som alt på de fremmede havde gjort et fuldstændigt håbløst indtryk, vedblev at være sig selv. "Han var jo Vorherre. Brød sig ikke om

at være greve, ville ikke være det. Grever var altid stolte, altid sorte." Anderledes tog derimod Gunnar sagen. Han storpralede med fremtiden, som var han alt den tilkommende greves ven og fortrolige, viste ham frem, og fortalte, hvad han og prokuratoren skulle udrette, når de havde fået Henrik så vidt, at han kunne rejse med dem til de fremmede lande, hvor grevskabet lå.

"I skal se, han får nok lov at komme tilbage som en prins," sluttede Gunnar. "Der skal blot snakkes for ham."

Men det var netop det, man ikke skulle. Af alt farligt, er der vel intet værre for en sindssvag end at ville plage ham til fornuft, men herpå tænkte Gunnar ikke. Når han om aftenen var kommet hjem med "den lille Vorherre", der var ør og udmattet af at være genstand for den almindelige opmærksomhed, spillede han ikke for ham, som før, men anvendte tiden til at spørge ham ud på kryds og tværs, bad ham huske sig om, spurgte ham, til hvilken guldsmed han havde solgt det dyrebare armbånd, og når Henrik grædende gav sine forvirrede svar, eller med indre angst trak sig helt tilbage i sig selv, skældte Gunnar i sin velmente iver ham ud, kaldte ham et hors og en stortorsk, der ikke ville åbne porten for sin egen lykke.

En eftermiddag, da jeg var ene hjemme, bankede det på min dør, og den ulykkelige stod atter der ude. Han så mat og medtaget ud. Det var, som om den korte tid, siden de fremmede gæstede byen, havde gjort ham tyve år ældre. Måske lå noget i hans forandrede dragt, for Gunnar havde ikke anset hans forrige maleriske pjalter for værdige til hans ny stilling, men overtalt ham til at gå i et sæt af hans bedste klæder, 'rigtig

stadstøj', som han kaldte det. Henrik havde grædende givet efter, men med den gamle, folderige talar og med papirskronen var også hans gamle væsen forsvundet. Han stod foran mig, bleg og rystende. Kasketten faldt ham ned over øjnene. Den mørkeblå kofte med sølvknapperne slubrede i dybe rynker om hans magre, sammenfaldne skikkelse, og støvlerne pinte ham. Han havde ikke haft sådanne på siden han forlod hospitalet. Jeg lod ham komme indenfor og begyndte at tale til ham, men det varede længe, inden jeg fik svar. 'Han var så angst. Man var efter ham.' Det var omtrent alt, hvad han sagde. Endelig fik jeg ham til at sidde ned, gav ham en kop sød kaffe, hvorpå han altid satte megen pris, og nu kom det frem, afbrudt, stødvis. 'Han var så ulykkelig, så angst. Al kraft var veget fra ham. Han var ikke sig selv mere, ikke 'den lille Vorherre', men en anden, som boede langt borte. Han kunne ikke finde hjem. Turde ikke gå hjem. Han så nu, at også Gunnar var en af de sorte, som havde spindelvæv i øjnene. Gunnar holdt på ham, tyngede hans hoved, ville gå med grevekrone. Til slut brast han i gråd, og bad i de ængsteligste udtryk om at komme tilbage til fattighuset, til 'de lyse'.

Jeg gjorde allerede den samme aften et forberedende skridt ved at henvende mig til herredsfogeden, men denne svarede, at da Gunnar Havk havde overtaget forsørgelsespligten, kunne man ikke uden tvingende grunde fratage ham den, ligesom der jo ikke var nogen grund til på ny at bebyrde byens lille kommune med et fattiglem, når dette i alle måder var rigeligt forsørget. Den gale snedker kunne nu leje sig ind, hvor han ville, men på fattighuset kunne han ikke mere komme – hun var jo velhaver, havde penge.

Ved min bortgang mødte jeg prokuratoren, som var i et strålende humør, skønt han ikke i alt havde haft det held, han havde ventet. Man mente i København, at der ikke var det mindste i vejen for at rejse sag, når man blot kunne bevise identiteten, og han havde i den anledning gjort de utroligste anstrengelser. Vel havde han ikke fundet armbåndet. Den guldsmed, som havde købt det, havde solgt det til Hamborg, men der var grundet håb om at få det tilbage, da man vidste i hvis eje, det var. Derimod havde han hos en marskandiser fundet det skab, som "arvingen" i sin tid havde forfærdiget, og det havde han købt for en ren bagatel. Ikke fordi det kunne tjene som bevis, men fordi det muligt kunne påvirke "arvingens" mentale tilstand. Man kunne ikke vide, hvad indflydelse det ville have, når han pludseligt kaldtes tilbage til en af sine ungdomserindringer. I ethvert tilfælde burde han eje dette stykke, der havde spillet så stor en rolle i hans liv.

Vi kom herved ind netop på den side af sagen, jeg ønskede at berøre. Jeg meddelte prokuratoren de klager, jeg lige havde hørt, og rådede til, at Henrik for enhver pris skulle bort fra Gunnar Havk, som nu, af misforstået iver, kun pinte og plagede ham. Prokuratoren gav mig fuldstændig ret.

"Hvad det gælder om," sagde han, "er at sikre os arvingens liv så længe som muligt, for en sådan sag kan trække ud i år. Dør han, er fanden løs. Vi må holde på ham, så længe vi kan."

Jeg foreslog, som det naturligste middel, at lade "den lille Vorherre" vende tilbage til sine forrige sædvaner og hele sit stille, fordringsløse liv på fattighuset, men herpå ville prokuratoren på ingen måde indlade sig. Han ville selv tage arvingen til sig. Han havde et lille havehus, der kunne indrettes

til ham, og hvor han kunne bo som en prins. Det gjaldt frem for alt at skaffe ham nogen adspredelse og føre hans tanker hen i deres tidligere spor. Han ville prøve på at indrette et lille snedkerværksted ved siden af det værelse, hvori arvingen skulle bo. Når han så blev godt forplejet, overladt til sig selv og sine tidligere minder, turde prokuratoren nok svare for, at der ville komme en anden gang i hans tankeretning. Navnlig knyttede han store forventninger til skabet, som vist ville overraske ham. Jeg var fuldstændig mod den hele plan, som jeg mente kunne have uberegnelige følger, men prokuratoren ville ikke høre på mine indvendinger, og jeg gik bort med den overbevisning, at den ulykkelige for anden gang var blevet et spekulationsemne for meget tvivlsomme interesser. Men hvad skulle jeg gøre? Han og hans liv lå nu helt uden for min rækkeevne.

Det faldt ikke vanskeligt at vinde Gunnar Havk for den ny plan, og otte dage efter førte prokuratoren "arvingen", som han nu altid betegnede ham, ind i de nye omgivelser. I begyndelsen gik alt endog over forventning. De små, men lyse værelser, den vel vedligeholdte have, hvor de brogede stokroser og asters prangede omkap med efterhøstens frugter, den stille fred og, ikke mindst, fjernelsen fra Gunnar Havk – alt bidrog til at gøre et beroligende indtryk, men mest syntes det dog at glæde ham, at han havde fået sin "herreklædning" igen. Prokuratoren var uhyre stolt af sine heldige resultater som sindssygelæge, og kom dagen efter for at indbyde mig til at overvære "overraskelsen", som han kaldte det.

Jeg traf "den lille Vorherre", som jeg så tit havde set ham, siddende, eller rettere liggende hen over dørtærsklen, legende med blomster, som han ordnede i rosetter efter deres farve og

form. Kun var der ingen jublende børn om ham. Han lagde sine figurer ene, under mumlende, uforståelig samtale med sig selv, men han var tilfreds, ja lykkelig. Det så jeg ved første øjekast, det spejlede sig på en utvetydig måde i hans holdning, hans blik, hans hilsen. "Det var blomster fra *hans* have, Himmeriges have. Jeg skulle have dem alle. Den anden kendte han ikke."

Prokuratoren syntes åbenbart ikke om denne miskendelse af hans vigtige person, og henvendte nogle intetsigende ord til ham, som om han ville begynde en konversation, men Henrik virrede med hovedet, rokkede sky indefter i værelset, holdt sig ved mig og gentog, at den fremmede skulle gå. Han kendte ham ikke, han var sort.

Prokuratoren følte, at han måtte imponere. Med et hurtigt tag åbnede han døren i baggrunden af værelset, og rullede i det samme gardinet op, så at den røde, varme eftermiddagssol i brede striber skød sig ind i det bageste kammer. Det var helt omdannet til et værksted. Høvlebænken med redskaber og værktøj stod lige ved vinduet, og skråt for den, op imod bagvæggen, det kunstfærdige skab med alle dets snørkler og figurer.

Der fo'r en nervøs skælven gennem Henrik ved lyden af det pibende gardin, og han vendte sig hastigt fra vinduet, blændet af solen. Men næppe havde han fået øje på skabet og de forandrede omgivelser, før der på ny gik ligesom en rystelse igennem ham, og hans ansigt fik udtrykket af en sovende, der forgæves gør sig umage for at vågne. Han blev stående med åben mund, rørte sig ikke af pletten, men så med et forundret udtryk op mod loftet, som gled noget dunkelt hen over hans bevidsthed, uden at han kunne bryde den isskorpe, som tiden

havde lagt omkring den. Jeg følte, at han blev rystet, stærkt åndelig påvirket, men i hvad retning var det umuligt at sige. Der kom ikke et ord over hans læber. Kun syntes det at genere ham, at prokuratoren vedblev at stirre på ham gennem sine guldbriller, for han skubbede sig langsomt bort fra ham uden at tage øjnene fra høvlebænken. Endelig var han den ganske nær. Han standsede atter, så sig usikkert om, og greb så famlende en høvl, hvis jern han prøvede mod fingeren.

"Sort!" sagde han, og lagde den fra sig.

Han tog en hammer, vendte og vejede den i hånden, og lagde den så ved siden af høvlen.

"Sort!", sagde han igen.

Derpå rokkede han langsomt rundt om høvlebænken, prøvede fortangsskruen, eftersø bænkhagerne med en misfornøjet mine og det samme ene ord. Alt var sort lige til passeren, vinkelmålet og prokuratoren. Skabet skænkede han tilsyneladende slet ingen opmærksomhed. Kun en gang blev han stående, så på det med et åndsfraværende udtryk, og snappede så med en hastig håndbevægelse noget, som viste sig at være en død, i sit eget ormemel indspundet træorm.

"Det er en af Vorherres høns," sagde han. "Den kan man koge en dejlig suppe på."

Dermed kastede han den i prokuratorens hat og rokkede ud på dørtrinet, hvor han gav sig til at sysle med sine blomster som før.

Det var ikke noget glimrende resultat, ikke noget, der lovede åndsvækkelse. Det måtte selv prokuratoren indrømme. Imidlertid slog han sig til tåls med, at der muligt kunne være noget ved værkstedet, som ikke tiltalte "arvingen", og at man

måtte se at få dette forandret, helst i stil med det, han havde haft i København. Da jeg kendte lidt mere til betydningen af Henriks udtryk, og da jeg af erfaring vidste, at nyt værktøj aldrig falder en arbejder således i hånden, som det brugte, rådede jeg prokuratoren al gøre et forsøg i denne retning. Han kunne jo få et helt sæt gamle sager fra mester Jokums efterfølger.

Allerede et par dage efter kom prokuratoren op til mig og takkede mig over al måde. Han havde fulgt mit råd, tusket alt det ny isenkræmmerstads fra København om med gammelt, solidt værktøj, og det var mærkværdigt, hvilken forandring dette havde gjort. Arvingen havde bedt om en kost, fejet hele værkstedet, og var nu i færd med at slå søm i vindueskarmene. Der ville vist komme noget overordentligt ud deraf.

Jeg gik straks hen for at se til ham, og da havde han dækket vinduerne forneden med nogle gamle tæpper, som han havde bundet i de omtalte søm.

"Her er for lyst," sagde han. "De sorte må ikke se mig."

Jeg indvendte, at her havde han det godt, her kom de sorte ikke.

"Nej, endnu ikke," svarede han. "De sorte er langt borte, men hver dag rykker de et skridt fremad. Til sidst må de komme, men jeg har en plan, jeg er snild. Jeg skal nok narre dem."

"Hvad det da var for en plan?"

"Jo, han ville bygge sig en båd, men han måtte tænke derover, tænke meget. Det var så svært. Men det kom nok, når han blot gav sig tid. Det skulle være en båd, som kunne fri ham fra de sorte. En redningsbåd, som kunne sejle på aftenrødens skyer hjem til de lyse, hjem til fred."

Til prokuratorens glæde og min overraskelse, begyndte han virkelig at arbejde. Hver formiddag kunne man høre ham save, høvle og hamre. men kom nogen i nærheden af huset, hørte han op, og tog ikke fat, før alt igen var stille. Når han om eftermiddagen gik ud, mest for at gøre besøg i fattighuset, låsede han døren til værkstedet omhyggeligt af, ligesom han ikke med et ord omtalte, hvad han bestilte. Spurgte man ham derom, undveg han spørgsmålet eller svarede blot, at det skulle de nok få at se, det var noget, hvortil alle mennesker trængte. Herved vaktes der nogen nysgerrighed rundt om i byen, men man var nu for vant til hans færd, til at man tillagde den videre betydning. Han blev ikke forstyrret, hverken på sine vandringer eller i sit arbejde, og således nåede vi ind i vinteren henad jul.

Imidlertid var arvesagen, efter prokuratorens sigende, gået godt fremad. Der var skaffet beviser og vidner i tilstrækkeligt antal. Kun det fordømte armbånd kunne man ikke få fat på, men det måtte være i Hamborg, derpå var han vis. Da han tillige skulle have nogle oplysninger dér, og da han frygtede for at overlade arvingen til sig selv, havde prokuratoren besluttet at rejse dertil kort før jul og tage "den lille Vorherre" med.

"Det var jo rigtignok forbandet at skulle rejse med sådan en idiot," sagde han, "men for sagen måtte alle hensyn sættes til side. Desuden var han ikke sikker på den tossemikkel. Der behøvede jo blot at komme en eller anden sygdom i byen, så kunne fyren være fjantet nok til at rende om som før og agere Vorherre. Nu måtte man se at holde på ham så længe som muligt; måske kunne rejsen og de nye indtryk stivne ham lidt op. Han havde jo været ganske manerlig siden han flyttede fra Gunnar."

Hvad prokuratoren havde frygtet, indtraf virkelig. For ikke at forstyrre den ulykkeliges tankegang ved utidig frygt, havde han, efter mit råd, holdt rejsen hemmelig såvel for Gunnar, som for "den lille Vorherre". Da viste der sig, omtrent otte dage før, nogle tilfælde af skarlagensfeber i et af de huse, der lå Gunnar Havks nærmest, og konen, som sad ene med tre små, spurgte Gunnar, om han ikke troede, at den lille Vorherre ville hjælpe hende; hun måtte på arbejde og børnene lå så ene. Gunnar, som ikke kendte sygdommens natur, lovede at bringe bud.

"Aldrig," sagde han senere til mig, "har jeg bragt ham et bedre. Hans øjne lyste med slig en glans, at jeg blev helt underlig derved, og hele tiden sang han, mens vi gik ud over heden."

Først sent ud på aftenen vendte prokuratoren hjem fra et besøg, og kom i et sandt raseri, da han hørte, hvor dumt Gunnar havde båret sig ad. Uden at betænke følgerne, lod han spænde for, tog reb og to karle med, og kørte så, alt hvad remme og tøj kunne holde, ud for at finde sin arving. Han fandt ham ved børnenes leje, smilende og nynnende, aldeles uimodtagelig for enhver opfordring og døv for ethvert ord om at vende hjem. Så brugte prokuratoren vold, bandt ham og lod ham køre tilbage, men under vejs skreg "den lille Vorherre" således, at karlene stoppede ham en halmvisk i munden.

Den næste morgen kom prokuratoren farende ned ad gaden i forfærdelse. Døren i havehuset var sprængt, havelågen brudt op og hans arving forsvundet. Man kunne følge sporene ned ad gyden, lidt ud over marken, men ved den store eg var den gale sprunget ud på vejen – der hørte alt op. Nu måtte han til herredsfogeden, Buss skulle ud, arvingen *skulle* findes. Endnu

samme aften ville han med ham til Hamborg og derfra til Warschau.

Men han fik spare sine rejsepenge, for et underligt tog fik han at se, som han stod der i sin rastløse, pengegriske utålmodighed. En ussel pindevogn, trukket af et par gamle, skindmagre øg, slæbte sig op ad gaden, fulgt af nogle grædende børn og konen fra hedehuset. Der havde man i den årle morgenstund fundet ham, klædt i sin grå, forrevne talar, men med nøgne fødder og udækket hoved. Han sad på dørtrinnet, kold, stiv, dødfrossen på sin kærlighedsvagt. De syge børn havde hørt ham pusle i sneen, hørt ham nynne sin underlige sang, men konen havde ikke turdet lukke op. Hun var ræd for den gale – således endte han.

Man tog ham af vognen og bar ham op til prokuratoren, til havehuset. Døren til værkstedet var åben, hans værk fuldendt. Midt på gulvet stod hans båd – redningsbåden, som skulle sejle ham til evighedens lande, hjem til de lyse, hjem til fred!

Om "Hvem var han?"

Forfatter: Vilhelm Bergsøe (1835-1911).
Org.udgave: *Hvem var han? – Et Livsbillede.* Gyldendals Forlag, København 1878 .
Denne udgave baseret på: Vilhelm Bergsøe: *Hvem var han? – Et Livsbillede.* Andet Oplag, Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag, København og Kristiania 1907.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter motiv af Thorvald Niss (1842-1905), fra *Ude og Hjemme* 1882 (nr. 262).

ISBN 978-87-7979-919-6

2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-150-3 (Ølstykke 2008).

© 2023 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk